

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
„ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”

ЮР’ЄВА Катерина Анатоліївна

УДК [378:147:37.011.3-051]:39

**ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ЗАСАДАХ
ПОРІВНЯЛЬНОЇ ЕТНОПЕДАГОГІКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Слов’янськ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор,
академік НАПН України
Прокопенко Іван Федорович,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди, ректор.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Хомич Лідія Олексіївна,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих,
Національна академія педагогічних наук України,
заступник директора з наукової роботи;

доктор педагогічних наук, професор
Цветкова Ганна Георгіївна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, завідувач кафедри педагогіки
і психології дошкільної освіти та дитячої творчості;

доктор педагогічних наук, професор
Князян Маріанна Олексіївна,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова,
професор кафедри французької філології.

Захист відбудеться „02” червня 2017 р. о 09.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 12.112.01 у Державному вищому навчальному закладі „Донбаський державний педагогічний університет” за адресою: 84116, Донецька обл., м. Слов’янськ, вул. Г. Батюка, 19, ауд. 201.

Із дисертацією можна ознайомитись на сайті <http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/nauk/vch-rada-soc-pedagog/povidomlenya-spec-vchena-rada> та в бібліотеці Державного вищого навчального закладу „Донбаський державний педагогічний університет” за адресою: 84116, Донецька обл., м. Слов’янськ, вул. Г. Батюка, 19.

Автореферат розіслано „29” квітня 2017 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

С. М. Курінна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сьогодні практично повсюди у світі і в Україні зокрема спостерігається підвищення громадського інтересу до етнокультурної тематики, пошуку етнічного коріння тощо. У нашій країні це відбувається також на тлі активного державотворення і спричинює: в соціально-політичній площині – виникнення проблеми встановлення балансу між доцентровими, уніфікувальними та відцентровими, такими, що зберігають етнічне розмаїття суспільства, тенденціями; у соціально-культурній площині – пошук та підтримку на загальнодержавному рівні доцільного співвідношення між загальнонаціональними інтересами та прагненням етнічних спільнот до збереження й розвитку власної культурної унікальності, в тому числі задоволення їхніх освітніх потреб.

Стаття 11 Конституції України проголошує, що наша держава „сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України”. Тим самим держава підтверджує відданість ідеалам міжнародного співтовариства, проголошеним Генеральною Асамблеєю ООН у грудні 1992 р.: держави захищають на їх відповідних територіях існування та самобутність національних чи етнічних, культурних, релігійних та мовних меншин та заохочують створення умов для розвитку тієї самобутності. Відповідні ідеї покладені в основу Декларації прав національностей України й зафіксовані Статтею 1 документа: Українська держава гарантує всім народам, національним групам, громадянам, які проживають на її території, рівні політичні, економічні, соціальні та культурні права.

Затверджена в 2015 р. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді ґрунтується на визнанні того, що в Україні складається єдина українська політична нація, та виходить з ідеї об'єднання різних народів, національних та етнічних груп, які проживають на території України, довкола ідеї української державності, українського громадянства, що виступають загальними надбаннями, забезпечують їхній всебічний соціальний та культурний розвиток. А тому вкрай важливо забезпечити усвідомлення учнями культурної різноманітності, толерантне ставлення до інших культурних цінностей, розуміння історичних витоків регіональних та національно-мовних особливостей України.

Концепція передбачає низку принципів, на яких має вибудовуватися національно-патріотичне виховання. Серед таких: *принцип національної спрямованості*, що передбачає формування поваги до культури всіх народів, які населяють Україну; *принцип полікультурності*, який передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування в дітей та учнівської молоді відкритості, толерантного ставлення до відмінних ідей, цінностей, культури, мистецтва, вірувань інших народів; здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, спроможності сприймати українську культуру як невід'ємну складову культури загальнолюдської.

Виконати це актуальне соціальне замовлення спроможний лише вчитель, який сам здатний до ефективної професійної діяльності в умовах етнокультурно

строкатого соціуму. Особливо це стосується вчителя початкової школи, який стоїть біля самих витоків формування особистості молодого громадянина України.

Наразі професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи зорієнтована на забезпечення реалізації основних положень Концепції Нової Української школи (2016) і регулюється низкою законодавчо-нормативних актів, серед яких: Закони України „Про освіту” (1991), „Про вищу освіту” (2014), „Про загальну середню освіту” (1999), Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти (2013). Теоретико-експериментальні дослідження у сфері освіти, зокрема педагогічної, здійснюються у полі, окресленому Законами України „Про інноваційну діяльність” (2002), „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” (2011), Постановою Президії НАН України „Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки на період до 2020 року” (2010), Постановою Кабінету Міністрів „Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року” (2011), Положенням про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності (2000), Наказом МОН „Про внесення змін до Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності” (2012) тощо.

Історичні, теоретичні та методичні аспекти професійної підготовки майбутніх педагогів, зокрема вчителів початкових класів, досліджували П. Гусак, Т. Довженко, М. Князян, О. Кучерявий, С. Омельченко, І. Пальшкова, М. Роганова, С. Сапожников, Л. Хомич, Л. Хоружа, Г. Цветкова та ін. Питання моніторингу та вимірювання результативності професійної підготовки педагогів розглянуто в працях Л. Гаврілової, С. Курінної та ін.

Нам відомі окремі праці, в яких зроблено спроби окреслити теоретико-методологічні та психолого-педагогічні засади формування готовності вчителя до професійної діяльності в умовах етнокультурно розмаїтого суспільства (Л. Волик, Є. Чорний, V. Bedeković, D. Bender-Szymanski, A. Lanfranchi та ін.). Однак, по-перше, аналіз професіограм, чинних освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійних програм, навчальних планів і програм навчальних дисциплін педагогічних вишів і закладів післядипломної педагогічної освіти України дає підстави для висновку, що сьогодні відсутні системні спроби вирішення проблеми підготовки педагогічних кадрів до роботи в умовах етнокультурного розмаїття сучасного суспільства. По-друге, більшість науковців традиційно залишаються в межах розробки змісту полікультурної освіти, розширення полікультурної обізнаності особистості, формування полікультурної/міжкультурної компетентності учня/студента.

Окремі аспекти окресленої проблеми побічно розглядаються у змісті навчальних курсів соціології, соціальної психології, політології тощо. Але цілеспрямована систематична робота з підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного соціуму відсутня.

Недостатньо затребуваним залишається потенціал і відносно нового науково-педагогічного феномена – етнопедагогіки, яка цілком може претендувати на виокремлення як субдисципліни в межах педагогічної науки.

Історичні й теоретичні аспекти етнопедагогіки вивчалися Г. Волковим, Н. Горбовою, Н. Побірченко, Л. Редькіною, Є. Сявавко, М. Хайруддіновим,

О. Ярошинською та іншими. В основному ж із концептом „етнопедагогіка” пов’язане дослідження засобів виховання та навчання, заснованих на досвіді народної педагогіки (О. Вашак, О. Гордійчук, Л. Повалій та ін.).

Традиційні педагогічні практики різних народів досліджуються з точки зору можливості їх застосування в сучасних умовах (українців – С. Волошин, В. Зелюк, Г. Кловак, Ю. Красильник, А. Лукановська, Н. Рогальська, М. Стельмахович, Л. Степаненко, Г. Сутріна, Є. Сявавко, О. Ярмоленко, М. Ярушак та інші, азербайджанців – А. Гашимов; англійців – М. Тадеєва; білорусів – Г. Орлова; естонців – Г. Кальюеве; євреїв – О. Геркєрова; казахів – К. Сейсембаєв, О. Сулейменова; караїмів – Л. Редькіна; киргизів – Б. Апишев, Ж. Бешимов, Т. Ормонов; китайців – Цао Ян; кримських татар – Р. Абдираїмова, З. Асанова, З. Мустафаєва, Л. Кадірова, М. Хайруддінов; німців – В. Махінов, О. Сулейменова; таджиків – С. Ісоєв, М. Кузієв, М. Сайфуллаєва, А. Умаров; туркменів – К. Пірлієв; узбеків – М. Дамінова, Я. Рахманова, Г. Убайдуллаєв; французів – Т. Швець та інші).

Останнім часом з’являються праці, присвячені етнопедагогічній підготовці фахівців різних галузей: педагогів (Л. Берсенєва, Г. Давлекамова, О. Давидова, Т. Дзюба, О. Кузнецова, О. Пономарьова, І. Попова, О. Ткаченко, С. Федорова, М. Харитонов, Г. Хулхачієва, Т. Чикалова, В. Штикарьова та інші), соціальних працівників (Д. Іванов, Р. Комраков, Н. Максимова), військовослужбовців (О. Гомонюк, Ю. Красильник), майбутніх медичних працівників (Л. Петрова).

Отже, практика засвідчує наявність в освітньому просторі України низки суттєвих *суперечностей*:

1) *на концептуальному рівні сучасної освіти*:

- між необхідністю виховання молодого покоління українців як представників модерної української політичної нації співгромадян різного етнічного походження та переважанням у масовій свідомості орієнтацій на застарілу концепцію „титальної” етнонації та моноетнічної держави;

- між культурним різноманіттям населення України та недостатньою увагою сучасної національної системи освіти до проблеми підготовки молодого покоління до життєдіяльності в умовах етнокультурно строкатого суспільства;

2) *на соціально-педагогічному рівні*:

- між суспільним запитом на педагогічні кадри, які здатні до ефективної професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства, та відсутністю чітких освітніх стратегій такого напряму підготовки вчительських кадрів;

- між соціальним запитом на вчителя, здатного до професійної діяльності в умовах етнокультурно строкатого соціуму, та високим рівнем побутової ксенофобії населення і, зокрема, педагогів;

3) *на теоретико-методичному рівні*:

- між етнокультурною строкатістю контингенту переважної більшості навчальних закладів та неготовністю педагогів до врахування у своїй діяльності етнокультурних особливостей учнів і використання багатой спадщини народної педагогіки різних етносів;

- між необхідністю адаптації майбутніх педагогів до сучасних реалій багатокультурного освітнього простору та романтизацією минушини,

монокультурною замкненістю переважної частини навчально-методичних матеріалів народознавчої і народнопедагогічної спрямованості;

- між необхідністю науково обґрунтованого підходу до створення моделі та науково-методичного супроводу процесу формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства та псевдонауковістю, спекулятивно-ідеологізованим змістом певної частини наявних публікацій і методичних рекомендацій.

Уважаємо, що вирішити зазначені суперечності можливо, забезпечивши в процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи опанування ними засад порівняльної етнопедагогіки, яка на порівняльно-зіставній основі знайомить з традиційними педагогічними поглядами та емпіричним досвідом виховання різних народів.

Таким чином, актуальність, теоретична та практична значущість проблеми формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства, зокрема на засадах порівняльної етнопедагогіки, а також необхідність розв'язання зазначених суперечностей зумовили вибір теми дисертації **„Теорія і методика професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану наукових досліджень Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди за темою „Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх і вищих навчальних закладах (РК №1 – 200199U004104)”, включеного на конкурсній основі до координаційного плану найважливіших досліджень Міністерства освіти і науки України; згідно з темою науково-дослідної роботи кафедри початкової, дошкільної та професійної освіти ХНПУ імені Г. С. Сковороди „Сучасні освітньо-виховні технології в підготовці учителів” (номер державної реєстрації 0111U008876). Тему дисертації затверджено вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 5 від 24.06.2016 р.) та узгоджено рішенням Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки та психології НАПН України (протокол № 6 від 27.09.2016 р.).

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у педагогічних вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – теоретико-методичні основи та педагогічні умови реалізації моделі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки.

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні теоретичних і методичних основ формування готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в етнокультурно строкатому сучасному суспільстві в процесі професійної підготовки на засадах порівняльної етнопедагогіки, розробці відповідної моделі підготовки та експериментальній перевірці педагогічних умов її реалізації.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки сприятиме формуванню в них готовності до професійної діяльності в етнокультурно

строкатому соціуму, якщо розроблено й експериментально перевірено модель професійної підготовки, що містить комплекс субмоделей, варіативно реалізовану за таких умов:

- конструювання змісту етнопедагогічної підготовки на основі порівняльно-зіставного ознайомлення майбутніх учителів початкових класів з традиційною педагогічною культурою різних народів і його реалізації в процесі вивчення курсу порівняльної етнопедагогіки та інтеграції до програм інших дисциплін навчального плану підготовки фахівців початкової освіти, педагогічних практик, позанавчальної та науково-дослідної діяльності студентів;

- добору та реалізації широкого спектра інноваційних форм, методів і прийомів роботи: інтерактивних, тренінгових, гейміфікаційних, проектних, спрямованих на комплексне формування всіх складників готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства – особистісно-психологічного, когнітивного, процесуально-діяльнісного;

- створення в педагогічному виші освітнього середовища міжкультурного спілкування, організації взаємодії студентів, науковців, освітян, громадських організацій національних меншин з метою дослідження традицій виховання в різних культурах і творчого використання народнопедагогічного досвіду в освітньому процесі сучасних навчальних закладів.

Для досягнення поставленої мети були визначені **завдання дослідження**:

1. Схарактеризувати особливості функціонування освіти в реаліях етнокультурного різноманіття сучасного суспільства та проаналізувати наявний стан готовності вчителів початкової школи до професійної діяльності в таких умовах.

2. Розробити концепцію порівняльної етнопедагогіки як самостійної субдисципліни в межах педагогічної науки: визначити її об'єкт і предмет, уточнити понятійно-термінологічний апарат, висвітлити витoki та джерела, розкрити методологію порівняльних етнопедагогічних досліджень.

3. Визначити засади порівняльної етнопедагогіки як навчальної дисципліни в системі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

4. Розкрити мету, закономірності й принципи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки.

5. Розробити модель професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки, що складається з комплексу субмоделей: концептуальної, структурно-функціональної, організаційної, організаційно-змістової, та визначити й експериментально перевірити педагогічні умови її реалізації.

6. Уточнити суть і структуру готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства.

7. Визначити критерії, показники та рівні сформованості складників готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства.

8. Виявити й експериментально перевірити педагогічні умови варіативної реалізації розробленої моделі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки.

Головною концептуальною ідеєю дослідження є розуміння порівняльної етнопедагогіки як самостійної субдисципліни в межах педагогічної науки та одночасно – навчальної дисципліни в системі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Порівняльна етнопедагогіка має власний науковий апарат (об'єкт, предмет, мету, завдання, методологічні засади та методи наукового пізнання), широкі зв'язки з іншими науками про людину (антропологією, етнологією, етнопсихологією, соціологією, культурологією, соціальною психологією, віковою та педагогічною психологією, загальною педагогікою, фольклористикою, філософією тощо), а також дисциплінами навчального плану підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в етнокультурно строкатому соціумі буде ефективним, якщо розроблено і впроваджено модель професійної підготовки на засадах порівняльної етнопедагогіки. При цьому порівняльна етнопедагогіка слугує основою такої моделі подвійно: експліцитно – у вигляді окремої навчальної дисципліни, та імпліцитно – у широких міждисциплінарних зв'язках, у науково-дослідній та позааудиторній роботі студентів, у їхній практичній підготовці.

Концепція дослідження включає три взаємопов'язані концепти, які сприяють реалізації провідної ідеї.

Методологічний концепт відбиває взаємозв'язок та взаємодію різних підходів до розробки концепції порівняльної етнопедагогіки як субдисципліни в межах науково-педагогічного знання та навчальної дисципліни в системі професійної підготовки майбутніх учителів. Дослідження базувалось на реалізації основних положень системного, синергетичного, міждисциплінарного, антропологічного, аксіологічного, культурологічного, особистісно орієнтованого, особистісно-діяльнісного, середовищного, полікультурного підходів:

- системний підхід уможливорює, по-перше, визначення готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства як складного інтегративного особистісного утворення з певною структурою, по-друге, розгляд процесу формування зазначеної готовності як підсистеми системи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи;

- синергетичний підхід дає змогу, по-перше, розглядати і особистість майбутнього вчителя, і систему його професійної підготовки як надскладні відкриті системи, що мають гнучко реагувати на динамічні зміни в суспільному житті, по-друге, з науково-педагогічних позицій осмислити й увести в освітянський обіг закони, сформульовані в межах синергетики: техно-гуманітарного балансу, ієрархічних компенсацій тощо;

- міждисциплінарний підхід сприяє, з одного боку, оформленню концепції порівняльної етнопедагогіки як субдисципліни в межах педагогічної науки, що знаходиться на стику педагогіки, етнології, етнографії, антропології, культурології, етнопсихології тощо, з другого – конструюванню змісту навчальної дисципліни „Порівняльна етнопедагогіка” як системотвірного елемента моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства;

– антропологічний підхід уможлиблює виокремлення загальнолюдських універсалій та закономірностей у спадщині народної педагогіки різних етносів, а також реалізацію крос-культурної (зіставлення, порівняння традиційних педагогічних уявлень і досвіду різних етносів, що живуть в один і той самий час) та історичної (розгляд традиційних педагогічних феноменів, притаманних одному й тому самому народу на різних етапах його існування) дослідницьких стратегій;

– аксіологічний підхід, з одного боку, зацентрує увагу на пріоритетності виховання в майбутніх учителів початкової школи ціннісного ставлення до культурного різноманіття суспільства та спадщини народної педагогіки різних етносів, з другого, дозволяє показати різноманіття традиційних педагогічних культур різних народів на підставі різноманіття їхніх цінностей;

– культурологічний підхід, по-перше, наголошує на необхідності розвитку культури особистості майбутнього вчителя через залучення до культури суспільства, по-друге, розглядає народну педагогіку кожного народу як невід’ємний складник його культури;

– особистісно орієнтований підхід сприяє усвідомленню унікальності особистості кожного майбутнього вчителя, необхідності плекання й розвитку цієї унікальності в процесі професійної підготовки та зумовив пріоритетність формування особистісно-психологічного складника готовості майбутнього вчителя до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства;

– особистісно-діяльнісний підхід акцентує увагу на необхідності включення майбутнього вчителя до різних видів діяльності для набуття усіх особистісних новоутворень, необхідних для майбутньої професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства;

– середовищний підхід окреслює можливості й конкретизує умови реалізації особистісно-діялісного підходу для набуття майбутніми вчителями досвіду спілкування з представниками різних етнічних культур через створення в педагогічному виші середовища міжкультурного спілкування;

– полікультурний підхід подає приклади освітніх моделей, що реалізуються в різних країнах з етнокультурно строкатим населенням для вирішення проблем, спричинених культурним різноманіттям.

Теоретичний концепт охоплює теоретичні засади – комплекс вихідних ідей, основних категорій і понять, покладених в основу розуміння суті досліджуваної проблеми, і містить такі положення:

– формування готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства підпорядковується загальнопедагогічним закономірностям і передбачає реалізацію низки принципів: системності й цілісності, науковості, зв’язку теорії і практики, систематичності й послідовності; соціальної зумовленості цілей; міждисциплінарності; подвійного входження компонентів до системи; методологічного плюралізму, методичного релятивізму; структурно-організаційної цілісності тощо;

– модель професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки має враховувати: теоретичні й практичні

аспекти формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства; традиційні та інноваційні, в тому числі інтерактивні, тренінгові, проектні форми й методи навчальної роботи; зв'язок з науково-дослідною та позанавчальною діяльністю студентів, практичною підготовкою; особливості соціально-культурного середовища навчального закладу, регіону; забезпечує вимірювання результативності професійної підготовки на засадах порівняльної етнопедагогіки за допомогою розроблених критеріїв, показників, а також діагностичного інструментарію;

- результативність професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки визначається якісними змінами у сформованості їхньої готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства.

Технологічний концепт охоплює комплекс практичних дій, спрямованих на вирішення досліджуваної проблеми, і передбачає:

- конструювання змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки;

- інтеграцію засад порівняльної етнопедагогіки до змісту дисциплін навчального плану підготовки фахівців початкової освіти, позанавчальної і науково-дослідної діяльності студентів, програм педагогічних практик;

- добір і реалізацію інноваційних форм і методів роботи: інтерактивних, тренінгових, проектних, гейміфікаційних тощо;

- створення в навчальному закладі освітнього середовища міжкультурного спілкування;

- організацію взаємодії студентів, науковців, освітян, громадських організацій національних меншин з метою дослідження традицій виховання в різних культурах і творчого використання народнопедагогічного досвіду в освітньому процесі сучасних навчальних закладів тощо;

- розробку комплексу діагностичних методик для вимірювання рівнів сформованості складників готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства.

Методи дослідження. Для досягнення мети, вирішення поставлених завдань і перевірки гіпотези дослідження використано такі наукові методи:

- *теоретичні* – аналіз, систематизація, узагальнення філософської, психолого-педагогічної, етнологічної літератури, праць вітчизняних і зарубіжних авторів, нормативно-правових документів, навчально-методичних джерел для характеристики сучасних підходів щодо професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства; ретроспективний, зіставний та генетичний аналіз етнографічних, історичних, культурологічних, етнопсихологічних джерел і теорій для розкриття суті, витоків і джерел порівняльної етнопедагогіки; методи міжгалузевого синтезу для обґрунтування концепції та розробки методології порівняльної етнопедагогіки як субдисципліни в межах педагогічної науки; сходження від абстрактного до конкретного для визначення суті, структури, критеріїв готовності майбутнього вчителя початкової школи до професійної

діяльності в етнокультурно строкатому соціумі; теоретичне моделювання та проектування для конструювання змісту, побудови моделі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки, обґрунтування педагогічних умов її реалізації, оновлення освітньо-кваліфікаційних характеристик бакалавра і магістра початкової освіти, навчально-методичної документації (програми навчальних дисциплін і педагогічних практик, навчально-методичні комплекси до них);

- *емпіричні* – спостереження освітнього процесу педагогічного вишу та початкової школи, бесіди, анкетування, інтерв'ювання студентів і вчителів для діагностики сформованості готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства; педагогічний експеримент для перевірки моделі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки та педагогічних умов її реалізації;

- *статистичні* (критерій К. Пірсона) – для опрацювання отриманих експериментальних даних та обчислення статистичних показників з метою перевірки педагогічних умов реалізації досліджуваної моделі, кількісного та якісного аналізу результатів педагогічного експерименту;

- *графічні* – для ілюстрації та порівняння результатів експерименту.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

- на основі системного, синергетичного, міждисциплінарного, антропологічного, аксіологічного, культурологічного підходів обґрунтовано й уведено в науковий обіг концепцію порівняльної етнопедагогіки як самостійної субдисципліни в межах педагогічної науки, що має свою *мету* – теоретичне осмислення феномена народної педагогіки та її специфіки в традиційних культурах різних етносів, *об'єкт* – традиційні погляди і досвід виховання в культурах різних етносів, *предмет* – етнокультурно зумовлену специфіку педагогічних поглядів і практик різних народів; *методологія* порівняльної етнопедагогіки представлена на загальнонауковому рівні системним і синергетичним підходами, на конкретно-науковому – еволюціонізмом, дифузійнізмом, функціоналізмом, структуралізмом, герменевтичним підходом тощо, на технологічному рівні – дослідницькими методами етнографії, крос-культурної психології, фольклористики, педагогіки, соціології тощо;

- уведено в науковий обіг поняття „порівняльна етнопедагогіка”;

- визначено засади порівняльної етнопедагогіки як навчальної дисципліни в системі професійної підготовки майбутніх учителів: а) виокремлення загальнолюдських універсалій у спадщині народної педагогіки різних етносів; б) порівняльно-зіставне ознайомлення майбутніх учителів із традиційними виховними поглядами і практиками різних народів, які живуть в один і той самий час; в) дослідження генези традиційних педагогічних феноменів, притаманних одному й тому самому народу на різних етапах його існування; г) пошук шляхів використання прогресивних надбань народної педагогіки в сучасних умовах;

- розроблено модель формування в майбутніх учителів початкової школи готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства на засадах порівняльної етнопедагогіки в процесі професійної

підготовки, що складається з комплексу субмоделей: концептуальної, структурно-функціональної, організаційної, організаційно-змістової;

– теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови варіативної реалізації досліджуваної моделі;

уточнено:

– структуру (особистісно-психологічний, когнітивний, процесуально-діяльнісний складники), зміст, форми і методи формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства, критеріальну базу, показники і рівні сформованості складників готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства та діагностичний інструментарій для її вимірювання;

– зміст понять „етнопедагогіка”, „народна педагогіка”;

подальшого розвитку набули: наукові уявлення про розвиток і функціонування освіти в сучасному багатокультурному суспільстві; уявлення про суть феномена готовності вчителя до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства та його місце в структурі професійної компетентності вчителя.

Практичне значення одержаних результатів полягає в їх достатній готовності до впровадження в систему професійної підготовки вчителів початкової школи. Розроблене науково-методичне забезпечення формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства на засадах порівняльної етнопедагогіки відображено в монографіях „Порівняльна етнопедагогіка в професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів” і „Comparative ethnopedagogy: academic subject and scientific subdiscipline”; у навчально-методичних посібниках „Курсова робота з педагогіки: підготовка, оформлення, захист : (для напрямів підготовки 6.010101 „Дошкільна освіта”, 6.010102 „Початкова освіта”)”, „Науково-педагогічна практика магістрантів : (для спеціальностей 8.01010101 „Дошкільна освіта”, 8.01010201 „Початкова освіта”)”; навчально-методичних комплексах дисциплін варіативної складової освітніх програм підготовки бакалаврів і магістрів початкової освіти „Порівняльна етнопедагогіка”, „Культурне різноманіття освітнього простору Харківщини”, „Полікультурне виховання молодших школярів”, „Педагогіка дитинства”, „Етнопедагогіка. Етнопсихологія” (навчальні та робочі програми дисциплін, опорні конспекти, матеріали до семінарсько-практичних занять, матеріали для вимірювання навчальних досягнень студентів, завдання для самостійної роботи, тематика рефератів, курсових та магістерських робіт, бібліографічні покажчики, добірки рекомендованих інформаційних ресурсів з мережі Internet тощо).

Матеріали дисертації, монографії, навчально-методичні посібники, навчально-методичні комплекси можуть бути використані в системах вищої та неперервної педагогічної освіти, інтегровані до навчальних курсів педагогіки, історії педагогіки, методик викладання в початковій школі, методики виховної роботи, психології, етнопсихології, культурології, історії, філософії, філософії освіти, дисциплін художньо-естетичного циклу тощо; в організації науково-дослідницької діяльності студентів (у тому числі при виконанні курсових і магістерських досліджень); у

процесі педагогічних практик студентів; в організації спільної роботи навчальних закладів з громадськими організаціями національних меншин; у загальноосвітніх навчальних закладах. Реалізована модель формування готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства на засадах порівняльної етнопедагогіки може бути адаптована для професійної підготовки вчителів і вихователів різних фахів.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка № 01/10-47 від 26.01.2017 р.), ДНЗ „Донбаський державний педагогічний університет” (довідка № 68-17-48/1 від 19.01.2017 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 72-33/03 від 02.02.2017 р.), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 01-15/03/2717-1 від 01.12.2016 р.), Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 57-18/88 від 30.01.2017 р.), Херсонського державного університету (довідка № 07-11/226 від 27.12.2016 р.).

Особистий внесок здобувача у працях, написаних у співавторстві, полягає в теоретичному обґрунтуванні досліджуваної проблеми і завдань, науковій обробці результатів; розробці та подальшому обґрунтуванні провідних ідей і положень досліджуваної проблематики; розкритті засад порівняльної етнопедагогіки та готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства; обґрунтуванні моделі формування зазначеної готовності. Зокрема, у праці [2] особистим внеском автора є ідейне наповнення монографії, розробка її концепції та основного змістового наповнення; у посібниках [4; 60] – систематизація основного матеріалу, складання орієнтовних списків тем курсових і магістерських робіт студентів з етнопедагогіки; у праці [3] – розробка теоретичної частини, добір прикладів і діагностичних методик, зокрема створення анкети для студентів на виявлення ставлення до багатокультурності освітнього простору; у статтях [34; 35; 39] – розробка основної концепції, теоретичне узагальнення результатів та редагування; у посібниках [61; 62] – добір прикладів щодо традиційної, зокрема педагогічної, культури різних народів.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження оприлюднено на наукових і науково-практичних заходах різних рівнів:

Міжнародних: Освіта для майбутнього розвитку (Київ, 2002), Етнопсихологічні та соціокультурні процеси в сучасному суспільстві (Балашов, 2003), Вимірювання навчальних досягнень школярів і студентів: гуманістичні, методологічні, методичні, технологічні аспекти (Харків, 2003, 2007), Інноваційні технології в освіті (Алушта, 2007, 2008; Судак, 2009; Ялта, 2010, 2011), Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України (Ялта, 2007, 2008), Культура миру та формування толерантності в мультикультурному суспільстві (Сімферополь, 2007), Розвиток демократії і демократична освіта в Україні (Київ, 2007), Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: ідеї, пошуки, перспективи, (Київ–Кіровоград–Павлиш, 1993, 2003, 2008), Проблема якості виховання і навчання у системі безперервної освіти (Івано-Франківськ, 2008), Теоретико-методологічні засади підготовки педагогічних кадрів у поліетнічному регіоні (Ужгород, 2008), Розвиток освіти в поліетнічному регіоні (Ялта, 2008, 2009), Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій (Суми, 2008),

Міжнародний круглий стіл „Інтеграція народів і культур та правий екстремізм: з досвіду України та Німеччини” (Харків, 2008), Наука і соціальні проблеми суспільства: освіта, культура, духовність (Харків, 2008), II Міжнародний освітній форум „Артеківські діалоги” (Сімферополь–Гурзуф, 2009), Міжнародний круглий стіл „Формування міжкультурного діалогу в дитячому середовищі” (Київ, 2009), Розвиток міжнародного співробітництва у сфері освіти в контексті Болонського процесу (Ялта, 2010), Попередження насильницьких конфліктів і формування культури миру в мультикультурних спільнотах (Севастополь, 2011), Про проблеми гармонізації суспільних відносин у багатонаціональному суспільстві (Харків, 2011), Правий екстремізм у Європі: тенденції розвитку та стратегії протидії (Київ, 2012), Інновації як чинник суспільного розвитку: теорія і практика (Суми, 2012), Міжнародна співпраця в освіті в умовах глобалізації (Алушта, 2012), Diversity Initiative Camp (Табір розмаїття) – Міжнародний круглий стіл, присвячений 5-річчю мережі „Ініціатива розмаїття” (Київ, 2012), Чи є правий екстремізм альтернативою? Пошуки відповідей для України (Київ, 2012), Як зміцнити соціальну інтеграцію, розмаїття та міжкультурний діалог задля запобігання правому екстремізму? (Харків, 2013), Етнопедагогіка: історія і сучасність (Мозир (Республіка Білорусь), 2013), Особистість у змінюваних соціальних умовах (Красноярськ, 2013), Qualification for the Future (Кошице, (Словачія), 2014), Дев’ятнадцять Слобожанські читання (Харків, 2015) тощо;

Всеукраїнських: Методологія і методика інтерактивного навчання у середній та вищій школі (Умань, 2010), Актуальні питання сучасної науки і освіти (Слов’янськ, 2011), Другий сільський дитячий етнофестиваль „Екран для дружби” (Штормове, 2011), Сучасні технології реалізації освітньо-професійної програми підготовки фахівців з початкової освіти (Київ, 2013);

регіональних: Виховання культури міжетнічних відносин в полікультурному середовищі школи (Харків, 2013), Українознавчі дисципліни в сучасному навчальному форматі: оновлення освітніх парадигм (Харків, 2013), Національний характер як категорія сучасної гуманітаристики. До Шевченківських днів (Харків, 2015), Українська освіта і наука в ХХІ столітті: погляд молоді (Харків, 2014, 2016) тощо. Результати дослідження обговорювалися на засіданнях вченої ради та кафедри початкової, дошкільної та професійної освіти (теорії і методики професійної освіти) ХНПУ імені Г. С. Сковороди (2002–2016).

Кандидатська дисертація на тему „Естетична культура вчителя у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського” на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 „теорія та історія педагогіки” була захищена в 1994 р. Матеріали кандидатського дослідження в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації. Основні положення дисертації висвітлено в 94 публікаціях, з яких 78 одноосібних, а саме: 2 монографіях (1 одноосібна), 2 навчально-методичних посібниках (у співавторстві), 33 статтях у провідних фахових виданнях України та виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз, серед яких Index Scopus (31 одноосібна), 4 статтях у зарубіжних виданнях, 15 статтях у збірниках наукових праць (14 одноосібних), 25 статтях у збірниках матеріалів конференцій (20 одноосібних), 7 тезах доповідей на конференціях (6 одноосібних), 6 виданнях

навчально-методичного характеру для вищих та загальноосвітніх навчальних закладів (3 одноосібних).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (652 найменування, з них 46 – іноземними мовами), 10 додатків на 106 сторінках. Дисертація містить 32 таблиці і 24 рисунки. Загальний обсяг дисертації – 555 сторінок, з яких 385 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано об'єкт, предмет, мету, гіпотезу і завдання дослідження, визначено його методи, розроблено концепцію, розкрито наукову новизну і практичну значущість, викладено інформацію про апробацію і впровадження результатів дослідження.

У *першому розділі* „**Діяльність учителів початкової школи в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства**” розкрито особливості функціонування освіти в реаліях етнокультурно строкатого соціуму та схарактеризовано стан готовності вчителів початкової школи до професійної діяльності в таких умовах.

Однією з ключових особливостей професійної діяльності сучасного вчителя початкової школи є її соціальний контекст – надзвичайно різноманітне в етнокультурному, мовному, релігійному аспектах середовище. Сьогодні виконання вчителем кожної з його численних професійних функцій – освітньої, розвивальної, дидактико-методичної, соціально-виховної, ціннісно-орієнтаційної, а також функції професійно-особистісного самовдосконалення – потребує знання й урахування етнокультурних особливостей учнів класу, обґрунтованого й доцільного добору на цій основі змісту, методів і прийомів навчання та виховання, здатності налагоджувати продуктивний діалог і плідну співпрацю з батьками учнів і громадою – усього того, що можна об'єднати поняттям готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства.

У свою чергу, готовність до професійної діяльності в цілому та до професійної діяльності в умовах етнокультурно строкатого соціуму має набуватись у процесі професійної підготовки в педагогічних навчальних закладах і виступати її результатом.

Виявлено, що сьогодні у широкому вжитку взагалі та в педагогічному обігу зокрема можна зустріти низку термінів: мультикультурність (мультикультуралізм), полікультурність (полікультуралізм), інтеркультурність (інтеркультуралізм), культурний плюралізм, транскulturалізм тощо, які часто не лише описують стан суспільства, а й визначають певні напрями культурної політики. Водночас серед дослідників відсутня єдність поглядів і підходів до тлумачення зазначених понять. Для вирішення завдань дослідження за основу обрано компромісну характеристику сучасного стану суспільства – етнокультурне різноманіття (етнокультурна строкатість), що є виключно дескриптивною та позбавлена нормативного навантаження.

Розкрито основні положення зарубіжних концепцій і практик: освіти національних меншин, поліетнічної, полікультурної, міжкультурної освіти, що є своєрідними щаблями становлення й розвитку освіти, яка враховує культурне різноманіття суспільства і покликана сприяти його збереженню і розвитку.

Розглянуто низку міжнародних документів, що регламентують функціонування освіти в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства: Рамкова конвенція з захисту прав національних меншин, Декларація про права осіб, що належать до національних чи етнічних, релігійних та мовних меншин, Декларація ЮНЕСКО „Про расу та расові забобони”, Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження тощо.

Схарактеризовано вітчизняні нормативні й концептуальні документи, які стосуються різних аспектів функціонування системи освіти в умовах етнокультурного різноманіття суспільства: Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (2000), План заходів щодо протидії проявам ксенофобії, расової та етнічної дискримінації в українському суспільстві (2008), Концепція національного виховання студентської молоді [проект] (2009), Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2015–2019 рр. (2015) тощо. З'ясовано, що засадничою в них є ідея виховання молодшої генерації громадян, об'єднаних в українську політичну націю незалежно від етнічного походження, плекання єдності в різноманітті культур, мов, традицій.

Проаналізовано результати двоетапного пілотного дослідження готовності вчителів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства: 2002–2003 рр. – анкетування вчителів початкових класів м. Харків і Харківської області (загалом 1020 осіб); 2008–2009 рр. – учителів початкових класів шкіл м. Харків, Харківської області, Закарпаття і м. Миколаїв (640 осіб). Виявлено, що відсутність у вчителів зазначеної готовності найчастіше зумовлено небажанням визнавати необхідність урахувувати факт етнокультурної неоднорідності контингенту учнів і використовувати це різноманіття як цінний освітній ресурс. Водночас, за наявності зацікавленості педагогів у здійсненні міжкультурної освіти дітей, на перше місце серед чинників, що перешкоджають досягненню успіху, виступає відсутність необхідних знань і специфічних педагогічних умінь. Зроблено висновок, що підготовка вчителів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття суспільства має розпочинатися з формування в них спрямованості на толерантність до проявів інокультурності, на ефективну взаємодію з представниками різноманітних культур.

Виявлено, що професійна успішність учителя в умовах етнокультурно строкатого соціуму має забезпечуватися його обізнаністю з особливостями етнічної культури, світогляду, звичаїв, традиційних педагогічних поглядів і вихованої практики народів, чий юні представники сидять за партами в його класі. Зокрема це стосується вчителя початкової школи, якому належить закладати основи особистості молодого покоління. Отже, доцільним виявляється ознайомлення майбутніх учителів з виховними традиціями різних етносів у процесі професійної підготовки.

Отже, особливості функціонування освіти в сучасному багатокультурному соціумі і стан реальної готовності педагогів до роботи в багатокультурному освітньому середовищі актуалізують розробку теоретико-методичних основ і моделі формування в майбутніх учителів початкової школи готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття суспільства в процесі їхньої професійної підготовки на засадах порівняльної етнопедагогіки.

У другому розділі „Теоретичне обґрунтування концепції порівняльної етнопедагогіки як субдисципліни в межах педагогічної науки” уточнено

понятійно-термінологічний апарат порівняльної етнопедагогіки; розкрито її витoki і джерела; обґрунтовано методологію порівняльних етнопедагогічних досліджень.

Зіставлення численних педагогічних досліджень традиційного досвіду виховання різних народів (В. Афанасьєв, Г. Виноградов, Г. Волков, А. Гашимов, А. Гримоть, Г. Кальюеве, Г. Сявавко та інші) дозволило визначити *народну педагогіку* як сукупність народних поглядів на цілі і завдання виховання, емпіричних педагогічних знань і досвіду, засобів впливу на молоде покоління для його соціалізації, виховання, навчання. Наголошено, що ключовою ознакою народної педагогіки є її емпіричний, позапрофесійний, позанауковий характер. У традиційних суспільствах народна педагогіка здебільшого має яскраво виражену етнічну специфіку. Натомість у сучасному модернізованому, урбанізованому суспільстві масова виховна практика значною мірою втрачає своє етнокультурне забарвлення.

Аналіз педагогічних, етнопсихологічних, етнографічних, культурологічних, політологічних тощо джерел засвідчив відсутність єдності в поглядах дослідників на суть, мету, зміст етнопедагогіки. Виявлено, що одна з традицій термінокористування, яка хронологічно першою склалася в українській науці, ототожнює поняття *етнопедагогіка* та *народна педагогіка*. При цьому етнопедагогіка розглядається як педагогічні ідеї та традиції одного народу (Є. Сявавко, М. Стельмахович та ін.). Інша, пізніша традиція вважає етнопедагогіку галуззю педагогічної науки, що вивчає досвід народної педагогіки, але пов'язує ці дослідження тільки з якимось одним народом (С. Гончаренко, В. Євтух, В. Мосіяшенко та ін.). Згідно з іншим підходом, представниками якого є педагог Г. Волков (який, власне, і ввів до наукового обігу термін *етнопедагогіка*), психолог В. Мухіна, етнолог О. Садохін та інші, етнопедагогіка є наукою, яка вивчає народну педагогіку етнічних груп. Останнім часом сформувався також ширший погляд на етнопедагогіку, що вбачає її мету в урахуванні освітніх інтересів представників різноманітних етнічних груп, які в процесі інтеграції в багатонаціональні державні утворення зіткнулися з небезпекою втрати рідної мови, самобутньої народної культури, етнічної самосвідомості. Тим самим етнопедагогіці надається статус своєрідного інструмента розробки та реалізації державної національної політики (Н. Burger та ін.). У такому підході досить чітко простежується паралель з численними концепціями етнічної, багатоетнічної (поліетнічної), багатокультурної (інтер-, мульти-, полікультурної тощо) освіти, що інтенсивно розвиваються у США та країнах Західної Європи з 60-х рр. XX ст. (G. Baker, J. Banks та ін.).

З метою подолання зазначених неузгодженостей на основі системного, синергетичного, міждисциплінарного, антропологічного, аксіологічного, культурологічного підходів розроблено концепцію *порівняльної етнопедагогіки як самостійної субдисципліни в межах педагогічної науки, що вивчає народну педагогіку та її етнокультурну специфіку в різних етносів як багатовимірні аспекти життя етнічних спільнот, пов'язані з позадемографічними механізмами їхнього самовідтворення*.

Метою порівняльної етнопедагогіки є теоретичне осмислення феномена народної педагогіки та її специфіки в традиційних культурах різних етносів; *об'єктом* виступають педагогічні погляди і досвід виховання в традиційних культурах різних етносів, *предметом* – етнокультурно зумовлена специфіка традиційних педагогічних поглядів і практик різних народів.

Витоки порівняльної етнопедагогіки знаходимо в працях педагогів, просвітителів, етнографів, фольклористів, істориків, які збирали, вивчали, використовували в освітньому процесі спадщину народної педагогіки різних народів, просвітницьку спадщину діячів національного відродження – літераторів, музикантів, фольклористів та інших (Х. Абовян, В. Верховинець, Г. Виноградов, А. Гашимов, Я. Гогобашвілі, М. Грушевський, О. Духнович, Р. Ефендієв, Н. Заглада, Я. Коменський, В. Перетц, Г. Сковорода, М. Стельмахович, К. Ушинський, К. Хетагуров, А. Хінтібідзе, І. Яковлев та інші), у даних етнографії, зокрема емпіричних досліджень світу дитинства, процесів соціалізації, виховання, інкультурації в різних етнічних культурах, дитячого побуту, дитячої субкультури тощо.

До джерел порівняльної етнопедагогіки віднесено різноманітні дані етнографії, антропології, культурології, етнопсихології, етносоціології, етнополітології, філософії, фольклористики та інших наук і наукових напрямів, що містять інформацію стосовно змісту, форм і методів традиційного виховання, суспільних інститутів і агентів соціалізації, специфіки етнізації молодого покоління в традиційних культурах різних народів, а також міжетнічних відносин, подолання конфліктів на міжетнічному ґрунті, адаптації особистості до інокультурного оточення тощо. Утім зазначено, що етнографічні дослідження навіть радянської доби у порівнянні з педагогічними роботами є більш об'єктивними. Етнографи частіше, ніж педагоги, фіксують справжній стан справ, а не своє ідеологічно скоректоване уявлення про дійсність.

Виявлено, що порівняльна етнопедагогіка, поряд із даними різних людинознавчих (суспільних і гуманітарних) наук, має ґрунтуватися також на специфічній для них методології: загальнонауковій (системній і синергетичній підходи), конкретно-науковій (еволюціонізм, дифузійнізм, функціоналізм із двома його стратегіями – діахронно-генетичною та крос-культурною, структуралізм, герменевтичний підхід тощо), технологічній (дослідницькі методи: включене спостереження, експертні опитування, контент-аналіз, аналіз демографічних даних, локаційні case study, метод територіального дослідження культури, інтенсивні (глибинні) індивідуальні інтерв'ю, фокус-групи, компаративний метод тощо).

Визначено засади порівняльної етнопедагогіки як навчальної дисципліни, на яких має ґрунтуватися формування в майбутніх учителів початкової школи готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства в процесі професійної підготовки і які відповідають її основним завданням як субдисципліни в межах педагогічної науки. До таких засад віднесено: а) виокремлення загальнолюдських універсалій у спадщині народної педагогіки різних етносів; б) порівняльно-зіставне ознайомлення майбутніх учителів із традиційними виховними поглядами і практиками різних народів, які живуть в один і той же час; в) дослідження генези традиційних педагогічних феноменів, притаманних одному й тому самому народу на різних етапах його існування; г) пошук шляхів використання прогресивних надбань народної педагогіки в сучасних умовах.

У *третьому розділі* „**Наукове обґрунтування моделі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки**” схарактеризовано сучасний стан професійної підготовки фахівців різних галузей на засадах етнопедагогіки; розкрито мету, закономірності і принципи

професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки; окреслено зміст і методику такої підготовки на різних її етапах.

Узагальнено результати аналізу наявних досліджень професійної підготовки фахівців різних галузей (педагогів, соціальних працівників, військовослужбовців, медичних працівників) на засадах етнопедагогіки. З'ясовано, що в сучасній педагогічній науці відсутня єдність поглядів дослідників на суть, принципи, зміст, критерії результативності такої підготовки. Навіть кінцеву мету названого процесу дослідники уявляють собі по-різному, називаючи етопедагогічною підготовленістю, готовністю, культурою, компетентністю тощо. При цьому нерідко поширені ключові позиції, наприклад, поняття „етнопедагогічна готовність”, „етнопедагогічна діяльність”, „етнопедагогічні вміння”, „етнопедагогічні здібності”, „етнопедагогічна задача” тощо, виглядають непереконливо та суперечливо. Зазначене, а також обґрунтована концепція порівняльної етнопедагогіки зумовлюють доцільність створення моделі професійної підготовки майбутніх учителів на засадах порівняльної етнопедагогіки.

Зроблено висновок, що в межах дисертації поняття „професійна підготовка на засадах порівняльної етнопедагогіки” та „[порівняльна] етнопедагогічна підготовка” можуть уживатись як синоніми. У дослідженні метою професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки визначено формування в них готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства, що полягає у здатності усвідомлювати й поважати культурне різноманіття сучасного українського суспільства, оцінювати потенціал багатокультурного соціального оточення як ресурсу для розвитку особистості й соціуму; організаційно і методично забезпечувати використання на практиці освітньо-виховного та соціалізувального потенціалу культурного різноманіття.

Складність і багатоаспектність процесу формування готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства зумовила розробку відповідної моделі (див. рис. 1), деталізованої у низці субмоделей: концептуальній, структурно-функціональній, організаційній, організаційно-змістовій.

Концептуальна субмодель відображає мету порівняльної етнопедагогічної підготовки, основні методологічні підходи до професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки, закономірності формування в них готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства та принципи, які ґрунтуються на виявлених закономірностях. *Структурно-функціональна субмодель* встановлює функціональні взаємозв'язки елементів процесу професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки (навчальний процес, науково-дослідна та позанавчальна робота студентів, їх практична підготовка), визначає вплив кожного з них на формування складників готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства, а також зумовленість процесу порівняльної етнопедагогічної підготовки студентів особливостями етнокультурно строкатого соціального довкілля. *Організаційна субмодель* визначає питому вагу внеску кожного з елементів

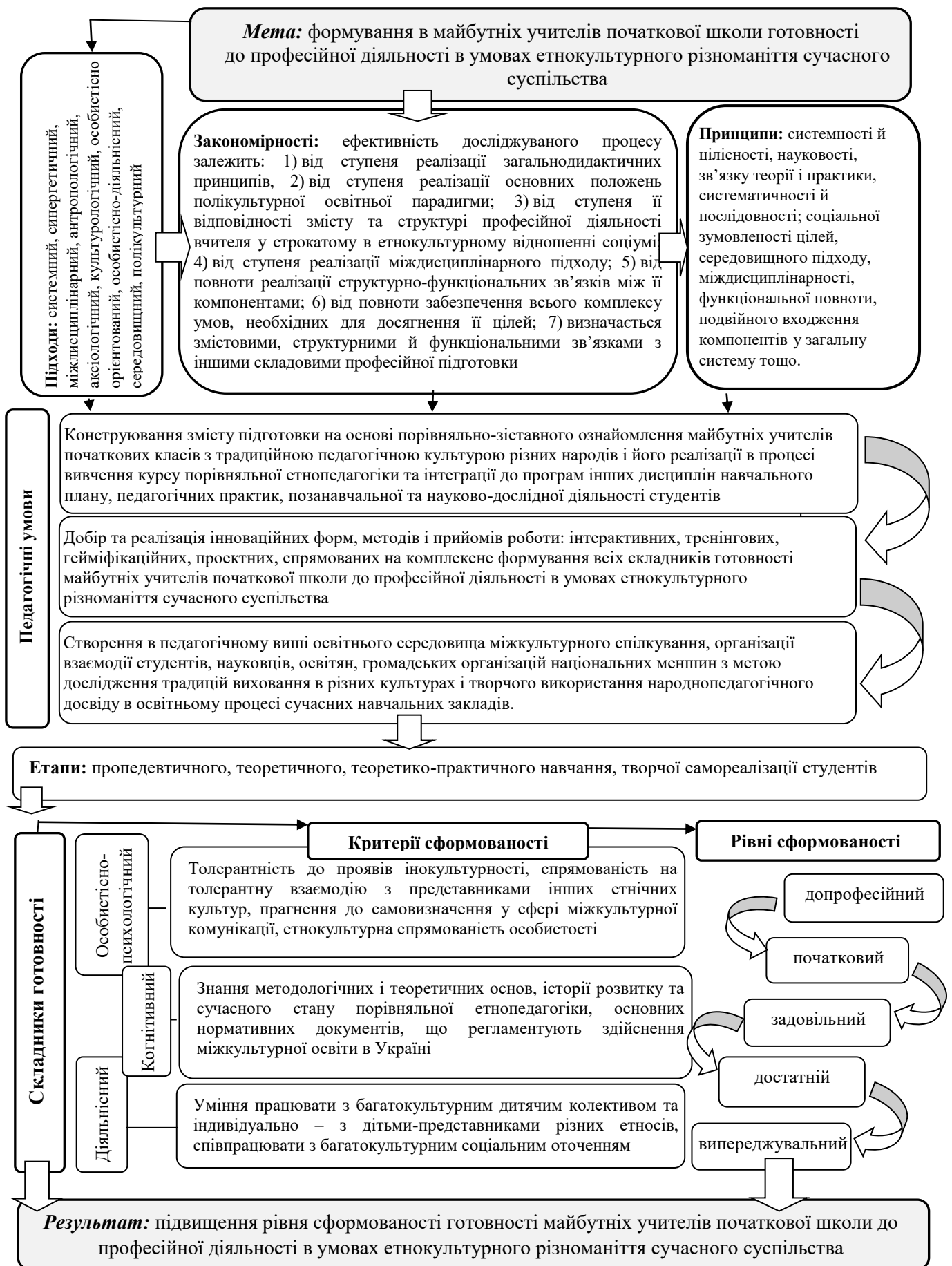

Рис. 1. Модель професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки

процесу професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки (навчальний процес, науково-дослідна та позанавчальна робота студентів, їх практична підготовка) у формування складників готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття суспільства на кожному з етапів цього процесу – пропедевтичного, теоретичного, теоретико-практичного навчання та творчої самореалізації. *Організаційно-змістова субмодель* окреслює можливості різних дисциплін навчального плану підготовки бакалаврів початкової освіти щодо формування складників досліджуваної готовності.

Обґрунтовано структуру готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства, яка містить три складники: особистісно-психологічний, когнітивний, діяльнісний. Оскільки зазначена готовність є стійкою характеристикою особистості, спроможної до успішного виконання діяльності, саме ступінь сформованості особистісно-психологічного складника готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах етнокультурного розмаїття сучасного суспільстві було обрано як перший параметр результативності етнопедагогічної підготовки майбутніх учителів.

Визнання пріоритетності саме особистісно-психологічного складника у структурі досліджуваної готовності орієнтує на: 1) формування в майбутніх учителів адекватного сприйняття складних соціокультурних реалій сучасності та найбільш вірогідних сценаріїв майбутнього; 2) подолання у свідомості майбутніх педагогів тенденцій до редуccionізму, етноцентризму, ізоляціонізму, що здатні перешкоджати виконанню вчителем своїх професійних функцій стосовно соціальної адаптації молодого покоління в умовах етнокультурного розмаїття суспільства та взаємодії з етнокультурно строкатим соціальним оточенням.

Для вимірювання ступеня сформованості складників готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства обрано критерії I і II порядку. Для особистісно-психологічного складника це критерії I порядку: толерантність до проявів інокультурності (виявляється в прийнятті та повазі до представників будь-якої етнічної культури, визнанні за ними права на культурну самобутність, визнанні цінності культурного різноманіття суспільства та інтересі до його проявів, що є критеріями II порядку), спрямованість на толерантну взаємодію з представниками інших етнічних культур (як критерії II порядку передбачає прагнення до рівноправної співпраці з представниками різноманітних етнічних культур, до взаємоприйнятного мирного розв'язання конфліктних ситуацій у процесі міжетнічної взаємодії, прийняття проблем, що виникають у процесі міжетнічної взаємодії як особистісно значущих), прагнення до самовизначення у сфері міжкультурної комунікації (зокрема, самостійно визначати значущі цінності, не піддаючись впливові цінностей окремих культур, груп; встановлювати й зберігати глибокі міжособистісні взаємини з людьми на основі відчуття внутрішньої близькості та незалежно від їхньої етнічної приналежності тощо), етнопедагогічну спрямованість особистості (яку визначають критерії II порядку: переконаність у цінності й актуальності творчо осмисленого народнопедагогічного досвіду різних етносів, прагнення педагогічно доцільно застосовувати в освітній практиці

прогресивні надбання народної педагогіки різних етносів, досліджувати народнопедагогічні феномени).

Когнітивний складник зазначеної готовності окреслює теоретичну основу професійної діяльності вчителя початкової школи в умовах етнокультурного різноманіття суспільства, а саме як критерії I порядку – знання: методології порівняльної етнопедагогіки (критерії II порядку – знання про її міждисциплінарний характер та методологічний плюралізм, зв'язок з історією, етнографією, антропологією, етнопсихологією, культурологією тощо; про методи сучасних етнопедагогічних досліджень), її теорії, історії розвитку та сучасного стану (критерії II порядку – знання про етимологію термінів, зміст і співвідношення понять *народна педагогіка*, *етнопедагогіка*; *етнос* і *нація*, *етнічний* і *національний*; *етнічна ідентичність*; *культура*, *традиція*, *традиційна культура*; *звичай*, *обряд*; уявлення про провідні сучасні теорії етногенезу; про визначальні риси етносу; типологію та механізми виникнення етнічних стереотипів; основні шляхи запобігання виникненню етнічних упереджень і забобонів; про сучасну етнокультурну ситуацію в Україні; про народну педагогіку як органічний складник культури етносу; вікову періодизацію становлення і розвитку особистості в народній педагогіці різних етносів; функції сім'ї, роду, громадськості як інститутів соціалізації та виховання; фактори становлення особистості в народній педагогіці; про завдання та зміст виховання в народній педагогіці як відображення етноспецифічного ідеалу людини; принципи, методи, засоби виховання та навчання в народній педагогіці різних етносів; про основні напрями впровадження прогресивних надбань народної педагогіки різних етносів в освітній процес сучасної початкової школи), а також основних вітчизняних і міжнародних нормативних документів, що регламентують здійснення міжкультурної освіти в Україні.

Діяльнісний складник готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах етнокультурно строкатого соціуму передбачає як критерії I порядку сформованість у них умінь: працювати з багатокультурним дитячим колективом (критерії II порядку – здатність: здійснювати міжкультурну освіту та громадянське виховання в багатокультурних дитячих колективах, сполучаючи виховання рис громадянина Української держави з формуванням етнічної самосвідомості представників різних народів; у ході систематичного залучення дітей до духовної та матеріальної спадщини людства гармонійно та доцільно поєднувати застосування науково-педагогічних і народних методів і прийомів, ефективних засобів формування етнічної самосвідомості особистості; педагогічно доцільно використовувати в навчально-виховному процесі етноваріативні народнопедагогічні засоби з метою міжкультурної освіти; запобігати виникненню в дитячому середовищі непорозумінь на етнічному ґрунті, використовуючи специфічні засоби народної дипломатії тощо), індивідуально працювати з дітьми – представниками різних етносів (критерії II порядку – вміння проектувати становлення особистості кожної дитини, враховуючи етнокультурні особливості її соціального оточення; виявляти рівень сформованості у дітей етнічної ідентичності та її емоційний статус), співпрацювати з багатокультурним соціальним оточенням, зокрема з батьками учнів і представниками громадських організацій національних меншин (критерії II порядку – уміння визначати типологію внутрішньосімейних стосунків та стилі взаємовідносин батьків і дітей з

урахуванням етнокультурної специфіки; організаційно та методично забезпечувати ефективність взаємодії навчального закладу, сім'ї та громадськості в міжкультурній освіті дітей; з метою оптимізації міжкультурної освіти підростаючого покоління організовувати ознайомлення дітей з традиціями і звичаями народів, що мешкають в Україні, залучаючи до цієї роботи представників громадських організацій національних меншин та батьків учнів).

До критеріїв розроблено показники сформованості складників готовності майбутніх учителів до професійної готовності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства для п'яти рівнів: допрофесійного, початкового, задовільного, достатнього та випереджувального.

З'ясовано, що професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки проходить у чотири етапи: пропедевтичного, теоретичного, теоретико-практичного навчання та творчої самореалізації студентів.

Четвертий розділ „Експериментальна перевірка моделі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки” присвячено ходу варіативної перевірки теоретично обґрунтованих педагогічних умов реалізації розробленої моделі в процесі експериментального навчання, аналізу результатів педагогічного експерименту.

На різних етапах дослідження в експериментальній роботі брали участь 1030 студентів педагогічних вишів, а також на етапі пілотного експерименту – 1660 учителів початкових класів з різних регіонів України. Така широка база дослідження дозволяє говорити про репрезентативність вибірки і статистичну достовірність результатів експерименту.

Експериментальна перевірка передбачала реалізацію трьох варіантів моделі: 2004–2006 рр. – I варіант, 2007–2009 рр. – II варіант, 2010–2014 рр. – III варіант – і охоплювала три етапи педагогічного експерименту: констатувальний – для визначення початкового рівня сформованості у студентів складників готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства і на цій основі формування експериментальних і контрольних груп; формувальний, що полягав у реалізації моделі професійної підготовки майбутніх учителів на засадах порівняльної етнопедагогіки; контрольний – для визначення динаміки рівнів сформованості в студентів готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурно строкатого соціуму та статистичної обробки й аналізу результатів педагогічного експерименту.

У педагогічному експерименті брали участь студенти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет” і Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, які вступили до педагогічних вишів у 2003–2011 рр. У ХНПУ імені Г. С. Сковороди та ДВНЗ „ДДПУ” були сформовані експериментальні групи, в ХНПУ імені Г. С. Сковороди і ТНПУ імені Володимира Гнатюка – контрольні групи. Участь в експерименті розпочиналася з першого семестру II курсу, коли студенти експериментальних груп вивчали курс порівняльної етнопедагогіки, включений до варіативної частини навчального плану.

На констатувальному та контрольному етапах експерименту вимірювання рівнів сформованості готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в

умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства здійснювалось із застосуванням дібраного комплексу діагностичних процедур. Для діагностики особистісно-психологічного складника досліджуваної готовності використовувались як широко відомі методики „Діагностичний тест відносин” (Г. Кцюєва), „ІНТОЛ (Інтолерантність–толерантність)” (Л. Почебут), „Етнічна толерантність–інтолерантність” (Н. Лебедева), методики вимірювання рівня комунікативної толерантності (В. Бойко), етноцентризму (М. Стадников), етнічної ідентичності (О. Романова), так і авторські: комплексна анкета для студентів на виявлення ставлення до багатокультурності освітнього простору, модифікована шкала соціальної дистанції тощо. Для діагностування ступеня сформованості всіх складників досліджуваної готовності використовувались спостереження за діяльністю студентів, самооцінювання та взаємооцінювання студентів, експертне оцінювання у процесі проходження педагогічних практик, контент-аналіз студентських есе, рефератів, виступів у дискусіях тощо.

При узагальненні результатів констатувального етапу експерименту згідно з критерієм Пірсона χ^2 визначався ступінь розходження між емпіричною та теоретичною частотами – рівнями сформованості складників готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства в експериментальних і контрольних групах. Було підтверджено нульову гіпотезу про те, що досліджувані групи практично не відрізняються між собою за рівнями сформованості складників досліджуваної готовності на констатувальному етапі педагогічного експерименту.

У контрольних групах професійна підготовка відбувалась у традиційному режимі. Учасники експериментальних груп на формувальному етапі експерименту брали участь у варіативній перевірці педагогічних умов реалізації моделі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки, що передбачала, зокрема, вивчення відповідного курсу, а також участь у науково-дослідній та позанавчальній роботі етнопедагогічної спрямованості. Кожна група брала участь в експерименті упродовж трьох навчальних років, до закінчення бакалаврату.

І варіант реалізації досліджуваної моделі передбачав упровадження першої педагогічної умови – конструювання змісту професійної підготовки на основі порівняльно-зіставного ознайомлення майбутніх учителів початкових класів з традиційною педагогічною культурою різних народів, реалізацію цього змісту в процесі вивчення курсу порівняльної етнопедагогіки та інтеграцію до програм інших дисциплін навчального плану підготовки фахівців початкової освіти, педагогічних практик, позанавчальної та науково-дослідної діяльності студентів і охоплював використання традиційних форм і методів навчальної роботи, включаючи дискусії на семінарських заняттях, написання рефератів, виконання курсових робіт з етнопедагогіки, виконання завдань етнопедагогічного змісту під час проходження педагогічних практик, а також епізодичне відвідування шкіл, заснованих громадськими організаціями національних меншин.

На *етапі пропедевтичного навчання*, що збігався в часі з першим роком навчання студентів, закладання елементарних основ готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства відбувалося у випереджальних міжпредметних зв'язках з

курсом порівняльної етнопедагогіки. Зокрема за домовленістю викладачі певний акцент робили на питаннях культурного різноманіття сучасного суспільства та освітнього простору, міжкультурних комунікацій, взаємодії та взаємовпливу різних народів, обміну та взаємного збагачення культурними досягненнями: заняття з іноземної мови презентували мовне і культурне різноманіття світу; історія української культури – традиційну та модерну культуру України, її місце у світовій культурі та взаємодію з культурами інших народів; практикуму з української мови та основи культури і техніки мовлення – мовленнєвий етикет українців, його регіональну специфіку, спільне й відмінне з мовленнєвими традиціями сусідніх народів; вступ до спеціальності, теорія виховання, методика виховної роботи – взаємозв'язок народної та наукової педагогіки, окремі приклади народних виховних традицій (народні ігри, зразки фольклору, які доцільно використовувати в роботі вчителя початкової школи тощо); методика трудового навчання та основи музичного виховання – багатство традиційних культур (фольклору, декоративно-ужиткового мистецтва, ремесел тощо) різних народів, взаємодію народної та професійної культури. Тим самим у студентів формувалась повага до культурного різноманіття, розуміння його як цінного ресурсу розвитку суспільства тощо. Основна питома вага у формуванні особистісно-психологічного та когнітивного складників готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства належала навчальному процесу та дещо менше – позанавчальній, позааудиторній роботі студентів (кураторські години на теми, пов'язані з проблематикою культурного різноманіття та дружнього співіснування різних народів, екскурсії до історичного і художнього музеїв, виставок, де демонструються твори майстрів різних культур, до пам'ятних для представників різних культур, які мешкають у регіоні, місць (наприклад, Дробицький Яр, православні храми, костел, синагога, караїмська кенаса, мечеть тощо); участь у мистецьких, у тому числі фольклорних, гуртках чи гуртках декоративно-прикладного мистецтва).

Центральним у змісті *етапу теоретичного навчання* було системне викладання засад порівняльної етнопедагогіки – вивчення відповідного курсу, що сприяло формуванню всіх складників досліджуваної готовності, насамперед когнітивного. Народна педагогіка розглядалась як невід'ємний елемент культури кожного народу, позадемографічний механізм його самовідтворення. Розглядалися біогеографічна та суспільно-історична обумовленість етнічної варіативності змісту народного виховання в традиційних культурах; специфіка застосування універсальних методів і засобів морального, розумового, трудового, фізичного, естетичного, статевого виховання у відповідності з етнокультурними відмінностями його змісту; етноспецифічні методи і засоби навчання та виховання. Важливими завданнями були руйнація етнічних стереотипів у свідомості студентів і розвиток когнітивної лабільності. Для цього як ілюстрація теоретичних основ порівняльної етнопедагогіки наводилися приклади з найрізноманітніших, часто екзотичних культур. Утім в основу змісту було покладено ознайомлення з традиціями виховання й соціалізації дітей у народів, представлених у кожному регіоні, де здійснювалась експериментальна робота. У ХНПУ імені Г.С. Сковороди це були українці, росіяни, азербайджанці, вірмени, євреї, в'єтнамці, корейці; у ДВНЗ „ДДПУ” – українці, росіяни, турки, білоруси, євреї.

Інші навчальні дисципліни, які вивчались упродовж етапу теоретичного навчання, за умови встановлення міждисциплінарних зв'язків з курсом порівняльної етнопедагогіки робили свій внесок у формування передусім особистісно-психологічного, а також когнітивного складників досліджуваної готовності. Так, історія України, філософія, історія сучасного світу продовжували знайомити студентів з культурним різноманіттям людства, виховувати міжкультурну толерантність; курси української та іноземної мов, дитячої літератури, з-поміж іншого, знайомили студентів зі зразками художньої творчості різних народів; загальна, вікова та педагогічна психологія, основи наукових досліджень, дидактика, соціальна педагогіка, методики викладання математики, української мови, природознавства закладали основи діяльнісного складника готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття суспільства, даючи майбутнім учителям можливість набути методичних і дослідницьких умінь, розвиваючи прагнення досліджувати народнопедагогічні феномени та застосовувати їх у власній навчально-виховній діяльності.

Етап теоретико-практичного навчання, що збігається з третім роком навчання майбутніх бакалаврів початкової освіти, поряд із формуванням особистісно-психологічного та когнітивного складників, що було актуальним і на попередніх етапах реалізації моделі, надав більше можливостей для формування діяльнісного складника досліджуваної готовності. Передумовою і запорукою цього виступало опанування студентами методик початкового навчання (викладання математики, української та російської мов), основ педагогічної майстерності та соціальної психології, а також проходження навчальних практик, під час яких студенти за спеціально розробленими програмами спостерігали процеси національно-патріотичного і громадянського виховання молодших школярів, а також особливості виховної роботи вчителя в класах з етнокультурно строкатим контингентом учнів. Зокрема, на заняттях із методик викладання в початковій школі студенти навчаються використовувати знання, отримані в курсі порівняльної етнопедагогіки: при викладанні математики – ознайомлення дітей з еталонами мір, способами вимірювань, прийомами усної лічби в різних культурах; при викладанні мов – використання в навчальному процесі початкової школи зразків фольклору різних народів і їх порівняння зі зразками аналогічних жанрів свого народу тощо.

Етап творчої самореалізації, що розпочинався з літньої організаційно-педагогічної практики студентів у дитячих оздоровчих таборах після III курсу і далі охоплював четвертий рік підготовки бакалаврів початкової освіти, надавав майбутнім учителям початкової школи широкі можливості для розвитку й удосконалення всіх складників готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства, зокрема в процесі проходження виробничої практики в школі, у науково-дослідній (виконання курсового дослідження з етнопедагогічної тематики) та позанавчальній роботі. Перед проходженням літньої організаційно-педагогічної та виробничої практики в школі студенти отримували детальні інструкції стосовно соціально-психологічних особливостей роботи з багатокультурними дитячими колективами, форм і методів роботи з налагодження міжкультурного діалогу та співпраці представників різних культур, проведення етнопедагогічних досліджень (фіксації й аналізу зразків дитячої фольклорної традиції – лічилок, загадок, дражнилок, мирилок, страшних

історій тощо, виявлення їхнього виховного та соціалізувального впливу, а також роботи з батьками учнів – представниками національних меншин тощо).

II варіант реалізації моделі професійної підготовки на засадах порівняльної етнопедагогіки впроваджував першу та другу педагогічні умови – добір і застосування широкого спектра інноваційних форм, методів і прийомів роботи: інтерактивних (для набуття вмінь встановлення взаємодії, ведення діалогу, зокрема з представниками різних культур), тренінгових (елементи тренінгів толерантності – розробки М. Араджионі, О. Асмолова, І. Брунової-Калісецької, А. Гусєва, Л. Рюмшиної, Г. Солдатової, І. Терещенко та інших), гейміфікаційних („Павутиння забобонів”, „Ярлики”, „Подарунки”, „Дві культури”, „Хмари”, „Зустріч цивілізацій” тощо), проектних (розробка сценаріїв дитячих свят за українськими народними традиціями („Козацькі розваги”, „Різдвяні розваги”, „Свято казки” тощо), складання картотек позакласних заходів для ознайомлення молодших школярів з культурами різних народів, аналіз особливостей змісту та форм громадянського виховання у школах національних меншин, розробка анкет для батьків тощо), спрямованих на комплексне формування всіх складників готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства – особистісно-психологічного, когнітивного, діяльнісного, і відрізнявся різноманіттям форм і методів навчальної діяльності під час вивчення курсу порівняльної етнопедагогіки.

У III варіанті реалізації досліджуваної моделі до перших двох педагогічних умов було додано третю – створення в педагогічному виші освітнього середовища міжкультурного спілкування, організацію взаємодії студентів, науковців, освітян, громадських організацій національних меншин з метою дослідження традицій виховання в різних культурах і творчого використання народнопедагогічного досвіду в освітньому процесі сучасних навчальних закладів. Методика роботи передбачала, поряд із застосуванням форм і методів роботи, притаманних I і II варіантам реалізації моделі, підсилення емоційного впливу занять з порівняльної етнопедагогіки застосуванням вправ, пов’язаних із необхідністю робити моральний вибір у ситуаціях міжкультурних контактів – моральних дилем (дилема Хельги, „Добрі сусіди”, „Вимерле село”, „Не хочу брати в цьому участь”, в основу яких покладено реальні життєві ситуації, пов’язані з великими трагедіями XX століття – Холокостом, депортацією кримських татар, Голодомором, вірменським геноцидом тощо), проведення практичних занять в інтерактивному форматі „Живої бібліотеки”, робота з медіаресурсами (фільми фестивалю Докудейс), а також залучення студентів до проектно-пошукової роботи етнопедагогічного змісту (збирання інформації про традиції виховання в різних культурах від їх носіїв).

Інтерактивний формат „Живої бібліотеки”, розроблений Міжнародною організацією з міграцій як виключно позанавчальну форму роботи, у процесі виконання теоретико-експериментального дослідження було модифіковано й адаптовано до умов освітнього процесу педагогічного вишу. „Жива бібліотека” – це інтерактивна технологія, що робить зримою мультикультурність сучасного світу та реалізує на практиці ідею міжкультурного діалогу, оскільки сприяє початку живого спілкування між людьми – представниками різних культур. Формат заходу отримав таку назву, оскільки для опису функцій його учасників використовується бібліотечна термінологія: Живі книги – носії різноманітних культур; Читачі – ті, хто

прагне дізнатися нове для себе про іншу культуру від її носія; „читання Живі книги” – спілкування представників різних культур. У ХНПУ імені Г. С. Сковороди Читачами були студенти-другокурсники факультету початкового навчання, Живими Книгами – студенти й аспіранти з Азербайджану, Алжиру, Болгарії, В’єтнаму, Вірменії, Грузії, Ірану, КНР, Республіки Конго, Республіки Корея, Таджикистану, Туркменістану. Зафіксовані в процесі інтерв’ювання та анкетування надзвичайно яскраві враження від спілкування, що їх отримують Читачі, Живі Книги та організатори занять, свідчать про достатньо високу ефективність даної інтерактивної технології. Отриманий досвід дозволив студентам позбутися наявних негативно забарвлених етнічних стереотипів, набути вмінь комунікувати й співпрацювати з представниками різних культур, стимулював розвиток міжкультурної толерантності, поваги до культурного різноманіття й розуміння його цінності. Досвід проведення занять у форматі Живі Бібліотеки свідчить про те, що участь у них стимулює подальше неформальне спілкування студентів з різних країн. Таким чином інтерактивні заняття у форматі „Живі Бібліотеки” стали основою для створення й розбудови в педагогічному університеті середовища міжкультурного спілкування, яке, у свою чергу, сприяло підвищенню результативності роботи з формування в майбутніх учителів початкової школи готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства. Середовище міжкультурного спілкування отримало продовження також поза стінами навчального закладу: нам відомі приклади дружби колишніх Читачів і Живих Книг, а також тих, хто разом брав участь у заході як Живі Книги. Спілкування колишніх студентів – представників різних культур продовжується вже майже сім років і в соціальних мережах, де коло друзів ще більше розширюється. Розцінюємо це як вагомий позитивний результат проведеної роботи.

Результати контрольного етапу педагогічного експерименту засвідчили більш суттєву позитивну динаміку рівнів сформованості всіх складників готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства в експериментальних групах у порівнянні з контрольними (табл. 1).

З’ясовано, що в експериментальній групі E_1 , де перевірялась перша педагогічна умова реалізації досліджуваної моделі – конструювання змісту професійної підготовки на основі порівняльно-зіставного ознайомлення майбутніх учителів початкових класів з традиційною педагогічною культурою різних народів, реалізації цього змісту в процесі вивчення курсу порівняльної етнопедагогіки та інтеграції до програм інших дисциплін навчального плану підготовки фахівців початкової освіти, педагогічних практик, позанавчальної та науково-дослідної діяльності студентів – позитивна динаміка рівнів сформованості становить: щодо особистісно-психологічного складника – 41,6% за достатнім рівнем (18,1% в групі K_1) і 1,8% за випереджувальним рівнем (0,8% в групі K_1); щодо когнітивного складника – 53,4% за достатнім рівнем (9,1% в групі K_1) і 10,0% за випереджувальним рівнем (3,8% в групі K_1); щодо діяльнісного складника – 7,2% за достатнім рівнем (22,0% в групі K_1) і 7,2% за випереджувальним рівнем (2,3% в групі K_1).

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості складників готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства

Шифри груп	Контингент (осіб)	Рівні сформованості				
		допрофесійний	початковий	задовільний	достатній	випереджу- вальний
		Динаміка (%)				
Особистісно-психологічний складник						
E ₁	221	-4,5	29,8	4,6	41,6	1,8
K ₁	132	-2,3	41,7	4,6	18,1	0,8
E ₂	211	-6,2	26,6	-1,0	47,9	4,3
K ₂	132	-3,1	37,2	0,7	21,3	1,5
E ₃	201	-7,5	20,4	-6,5	55,3	5,5
K ₃	133	-4,5	36,1	7,8	18,8	1,5
Когнітивний складник						
E ₁	221	-13,5	-69,3	19,4	53,4	10,0
K ₁	132	-4,6	-41,7	33,4	9,1	3,8
E ₂	211	-12,4	-71,1	15,7	58,3	9,5
K ₂	132	-3,0	-40,2	31,1	7,6	4,5
E ₃	201	-11,9	-75,6	10,4	65,7	11,4
K ₃	133	-0,8	-44,3	29,8	9,0	5,3
Діяльнісний складник						
E ₁	221	-	-83,2	29,8	46,2	7,2
K ₁	132	-	-66,0	41,7	22,0	2,3
E ₂	211	-	-85,3	26,6	52,1	7,1
K ₂	132	-	-62,9	37,2	22,7	3,0
E ₃	201	-	-89,5	20,4	57,7	11,4
K ₃	133	-	-60,9	36,1	21,8	3,0

В експериментальній групі E₂, де разом з першою було впроваджено другу педагогічну умову – добір і реалізація широкого спектра інноваційних форм, методів і прийомів роботи: інтерактивних, тренінгових, гейміфікаційних, проектних, спрямованих на комплексне формування всіх складників готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства – особистісно-психологічного, когнітивного, діяльнісного, позитивна динаміка виявлена: щодо особистісно-психологічного складника – 47,9% для достатнього рівня (21,3% в групі K₂) і 4,3% для випереджувального рівня (1,5% в групі K₂); щодо когнітивного складника – 58,3% для достатнього рівня (7,6% в групі K₂) і 9,5% для випереджувального рівня (4,5% в групі K₂); щодо діяльнісного складника – 52,1% для достатнього рівня (22,7% в групі K₂) і 7,1% для випереджувального рівня (3,0% в групі K₂).

Найвагоміші позитивні зрушення виявлено в групі E₃, де до перших двох педагогічних умов було додано третю – створення в педагогічному вищій освітнього середовища міжкультурного спілкування, організації взаємодії студентів, науковців, освітян, громадських організацій національних меншин з метою дослідження традицій виховання в різних культурах і творчого використання народнопедагогічного досвіду в освітньому процесі сучасних навчальних закладів.

Тут приріст склав: за особистісно-психологічним складником – 55,3% для достатнього рівня (18,8% в групі К₃) і 65,7% для випереджувального рівня (1,5% в групі К₃); за когнітивним складником – 65,7% для достатнього рівня (9,0% в групі К₃) і 11,4% для випереджувального рівня (5,3% в групі К₃); за діяльнісним складником – 57,7% для достатнього рівня (21,8% в групі К₃) і 11,4% для випереджувального рівня (3,0% в групі К₃).

При узагальненні результатів експериментальної роботи на контрольному етапі за допомогою критерію Пірсона χ^2 було перевірено статистичну гіпотезу дослідження. Статистична обробка експериментальних даних уможливила висновок про те, що рівні сформованості всіх складників готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства в експериментальних і контрольних групах на контрольному етапі експерименту різні. Таким чином, очікуваний результат підтвердився, що свідчить про ефективність розробленої, теоретично обґрунтованої та експериментально перевіреної моделі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки.

Узагальнення результатів теоретичного пошуку та експериментальної роботи дозволяє зробити такі **висновки**.

1. Схарактеризовано особливості функціонування освіти в реаліях етнокультурного різноманіття сучасного суспільства, що характеризуються низкою суперечностей, з-поміж яких основною є невідповідність між нагальною необхідністю готувати молоде покоління українців до життя й ефективної діяльності в умовах етнокультурно строкатого глобалізованого соціуму та недостатнім рівнем готовності педагогів до такої роботи. Попри наявність в історії і сьогоденні вітчизняної та зарубіжної педагогічної думки та освітянської практики апробованих дієвих підходів, концепцій і методик етнічної, поліетнічної, полікультурної, міжкультурної тощо освіти, системна робота з формування в майбутніх учителів початкової школи готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства відсутня.

2. На основі системного, синергетичного, міждисциплінарного, антропологічного, аксіологічного, культурологічного підходів розроблено концепцію порівняльної етнопедагогіки як самостійної субдисципліни в межах педагогічної науки, що вивчає народну педагогіку та її етнокультурну специфіку в різних етносів як багатовимірні аспекти життя етнічних спільнот, пов'язані з позадемографічними механізмами їхнього самовідтворення. Сформульовано мету, окреслено об'єкт і предмет порівняльної етнопедагогіки, її витoki та джерела.

3. Визначено засади порівняльної етнопедагогіки як навчальної дисципліни, що мають бути покладені в основу розробки моделі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи: а) виокремлення загальнолюдських універсалій у спадщині народної педагогіки різних етносів; б) порівняльно-зіставне ознайомлення майбутніх учителів із традиційними виховними поглядами і практиками різних народів, які живуть в один і той самий час; в) дослідження генези традиційних педагогічних феноменів, притаманних одному й тому самому народу на різних етапах його існування; г) пошук шляхів використання прогресивних надбань народної педагогіки в сучасних умовах.

4. Розкрито мету професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки, закономірності й принципи процесу формування в них готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства. Мета полягає у формуванні в майбутніх учителів початкової школи готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства. Закономірності визначають, що ефективність досліджуваного процесу: 1) залежить від ступеня реалізації загальнодидактичних принципів, зокрема: системності й цілісності, науковості, зв'язку теорії і практики, систематичності й послідовності тощо; 2) залежить від ступеня реалізації основних положень полікультурної освітньої парадигми; 3) визначається змістовими, структурними й функціональними зв'язками з іншими складовими професійної підготовки; 4) залежить від ступеня її відповідності змісту та структурі професійної діяльності вчителя в етнокультурно строкатому соціумі; 5) залежить від ступеня реалізації міждисциплінарного підходу; 6) залежить від повноти реалізації структурно-функціональних зв'язків між її компонентами; 7) залежить від повноти забезпечення всього комплексу умов, необхідних для досягнення її цілей.

Похідними від сформульованих закономірностей є принципи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки: соціальної зумовленості цілей, середовищного підходу, міждисциплінарності, функціональної повноти, подвійного входження компонентів у загальну систему тощо.

5. Розроблено й теоретично обґрунтовано модель професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки. Складність, багатогранність і багатоаспектність проблеми зумовила розробку досліджуваної моделі як комплексу субмоделей: концептуальної, структурно-функціональної, організаційної, організаційно-змістової.

6. Уточнено суть і структуру готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства. Досліджувана готовність як інтегративне особистісне новоутворення забезпечує учителеві здатність усвідомлювати й поважати культурне різноманіття сучасного українського суспільства, оцінювати потенціал багатокультурного соціального оточення як ресурсу для розвитку особистості й соціуму; організаційно й методично забезпечувати використання на практиці освітньо-виховного та соціалізувального потенціалу культурного різноманіття. Структуру готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства утворюють особистісно-психологічний, когнітивний та діяльнісний складники.

7. Визначено критерії сформованості складників готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства: для особистісно-психологічного складника – толерантність до проявів інокультурності, спрямованість на толерантну взаємодію з представниками інших етнічних культур, прагнення до самовизначення у сфері міжкультурної комунікації, етнокультурна спрямованість особистості; для когнітивного складника – знання методологічних і теоретичних основ, історії розвитку та сучасного стану порівняльної етнопедагогіки, основних нормативних

документів, що регламентують здійснення міжкультурної освіти в Україні; для процесуально-діяльнісного складника – вміння працювати з багатокультурним дитячим колективом та індивідуально – з дітьми-представниками різних етносів, співпрацювати з багатокультурним соціальним оточенням) готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства. Показники деталізовано для кожного з п'яти рівнів сформованості складників зазначеної готовності – допрофесійного, початкового, задовільного, достатнього, випереджувального.

Дібрано комплекс діагностичних методик вимірювання рівнів сформованості складників готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства.

Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови варіативної реалізації розробленої моделі, до яких віднесено: 1) конструювання змісту етнопедагогічної підготовки на основі порівняльно-зіставного ознайомлення майбутніх учителів початкових класів з традиційною педагогічною культурою різних народів і його реалізації в процесі вивчення курсу порівняльної етнопедагогіки та інтеграції до програм інших дисциплін навчального плану підготовки фахівців початкової освіти, педагогічних практик, позанавчальної та науково-дослідної діяльності студентів; 2) добір та реалізацію широкого спектра інноваційних форм, методів і прийомів роботи: інтерактивних, тренінгових, гейміфікаційних, проектних, спрямованих на комплексне формування всіх складників готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства – особистісно-психологічного, когнітивного, процесуально-діяльнісного; 3) створення в педагогічному виші освітнього середовища міжкультурного спілкування, організації взаємодії студентів, науковців, освітян, громадських організацій національних меншин з метою дослідження традицій виховання в різних культурах і творчого використання народнопедагогічного досвіду в освітньому процесі сучасних навчальних закладів.

Аналіз результатів експериментального дослідження засвідчив дієвість виявлених педагогічних умов та уможливив висновок, що найбільш ефективною є комплексна реалізація одночасно всіх трьох педагогічних умов.

8. На основі зіставлення отриманих у проведеному педагогічному експерименті результатів, їх кількісного та якісного аналізу виявлено, що реалізація моделі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки сприяла суттєвим статистично значущим позитивним змінам у рівнях сформованості складників готовності студентів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства.

У цілому кількість студентів з достатнім рівнем сформованості особистісно-психологічного складника досліджуваної готовності збільшилась на 48% у зведеній експериментальній і 19,4% у зведеній контрольній групі, з випереджувальним рівнем сформованості – на 3,8% в експериментальній і 1,3% в контрольній групі. Збільшення числа студентів з достатнім рівнем сформованості когнітивного складника відбулось на рівні 58,9% в експериментальній групі і 8,6% в контрольній; з випереджувальним рівнем – на 10,3% в експериментальній і 4,5% в контрольній. Щодо діяльнісного складника досліджуваної готовності позитивна динаміка за

достатнім рівнем сформованості склала 51,8% в експериментальній і 22,2% в контрольній групі; за випереджувальним рівнем – 8,5% в експериментальній і 2,8% в контрольній групі.

Таким чином, вирішення завдань дослідження зумовило досягнення його мети: науково обґрунтовано теоретичні й методичні основи формування готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства в процесі професійної підготовки на засадах порівняльної етнопедагогіки та експериментально перевірено відповідну модель підготовки.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми забезпечення готовності педагогів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства. До перспективних напрямів подальших наукових пошуків відносимо вивчення теоретико-методичних засад підготовки педагогів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства в системі неперервної освіти, удосконалення діагностичних методик для вимірювання сформованості складників готовності до такої діяльності, розробку нового методичного інструментарію – тренінгів, ігрових, інтерактивних, комунікативних методик і прийомів, адаптацію до умов освітнього процесу вищої та післядипломної освіти новітніх форм роботи як-от: форум-театр, театр для діалогу тощо, а також компаративні дослідження традиційної педагогічної спадщини конкретних етнічних спільнот.

СПИСОК ОСНОВНИХ ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Юр'єва К. А. Порівняльна етнопедагогіка в професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів : монографія / К. А. Юр'єва. – Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2016. – 420 с. *Рекомендовано Вченою радою ХНПУ імені Г. С. Сковороди (протокол № 3 від 08.04.2016 р.)*

2. Yuryeva K. A. Comparative ethnopedagogy: academic subject and scientific subdiscipline : monograph / edited by prof. V. M. Hrynyova / V. M. Hrynyova. K. A. Yuryeva, L. S. Kalashnyk, O. A. Kovalenko. – Toruń : Adam Morszałek, 2015. – 128 s.

Посібники:

3. Юр'єва К. А. Науково-педагогічна практика магістрантів : (для спеціальностей 8.01010101 „Дошкільна освіта”, 8.01010201 „Початкова освіта”) : навчально-методичний посібник для викладачів і магістрантів педагогічних університетів / І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокимов, К. А. Юр'єва. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2015. – 192 с. *Рекомендовано вченою радою ХНПУ імені Г. С. Сковороди (протокол № 6 від 17.12.2014 р.)*

4. Юр'єва К. А. Курсова робота з педагогіки: підготовка, оформлення, захист : (для напрямів підготовки 6.010101 „Дошкільна освіта”, 6.010102 „Початкова освіта”) : навч.-метод. посіб. / В. М. Гриньова, К. А. Юр'єва. – Харків : „Смугаста типографія”, 2016. – 192 с. *Рекомендовано Вченою радою ХНПУ імені Г. С. Сковороди (протокол № 6 від 06.11.2015 р.)*

*Статті у провідних фахових виданнях України та виданнях,
включених до міжнародних наукометричних баз:*

5. Юр'єва К. А. Етнопедагогічні засади дидактики В. О. Сухомлинського / К. А. Юр'єва // Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. праць / голов. ред. проф. С. Ю. Балбенко – Харків : ХДПУ, 1998. – С. 55–60.

6. Юр'єва К. А. Етнопедагогіка як навчальна дисципліна / К. А. Юр'єва // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць / за заг. ред. : проф. В. І. Євдокимова і проф. О. М. Микитюка. – Харків : ХДПУ, 2001. – Вип. 15. – С. 157-162.

7. Юр'єва К. А. До питання розробки понятійно-термінологічного апарату етнопедагогіки / К. А. Юр'єва // Науковий вісник. Серія „Філософія”. – Харків : ХДПУ, 2001. – Вип. 9. – С. 50–56.

8. Юр'єва К. А. Деякі аспекти формування полікультурної компетентності педагога / К. А. Юр'єва // Імідж сучасного педагога. – 2004. – № 10 (49). – С. 55–57.

9. Юр'єва К. А. Формування полікультурної компетентності майбутніх педагогів у процесі вивчення курсу етнопедагогіки / К. А. Юр'єва // Педагогіка та психологія: зб. наук. праць / за заг. ред. : акад. І. Ф. Прокопенка, чл.-кор. В. І. Лозової. – Харків : Курсор, 2004. – Вип. 26, ч.1. – С. 119–129.

10. Юр'єва К. А. Сучасні підходи до визначення основних понять етнопедагогіки / К. А. Юр'єва // Проблеми становлення інноваційних підходів в сучасній освіті / за заг. ред. Г. Є. Гребенюка; Мін-во культури і мистецтва України. Луганськ. держ. ін-т. культури і мистецтв, Обл. метод. кабінет учб. закладів мистецтв і культури. – Харків : Стиль Іздат, 2004. – С. 130–140.

11. Юр'єва К. А. Теоретичні аспекти визначення критеріїв готовності вчителів до роботи в умовах полікультурності / К. А. Юр'єва // Педагогічні основи навчально-виховного процесу у вищих закладах освіти України : зб. наук. праць. Т. 2. Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка. – Харків–Луганськ : Стиль-Іздат, 2004. – С. 214–223.

12. Юр'єва К. А. Закономірності та принципи етнопедагогічної підготовки вчителів початкових класів / К. А. Юр'єва // Підвищення ефективності та якості підготовки фахівців педагогічної спрямованості : зб. наук. праць / за заг. ред. Г. Є. Гребенюка. – Харків : Стиль Іздат, 2005. – С. 228–239.

13. Юр'єва К. А. Порівняльно-культурологічна етнопедагогіка: актуальність і стан розробки / К. А. Юр'єва // Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка : зб. наук. праць – Харків-Луганськ : СтильІздат, 2005. – Вип. 4 – С. 77–86.

14. Юр'єва К. А. Методологічні засади конструювання змісту етнопедагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів / К. А. Юр'єва // Підвищення готовності майбутніх фахівців до інноваційної діяльності : Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка : зб. наук. праць. – Харків-Луганськ : СтильІздат, 2005. – С. 240–249.

15. Юр'єва К. А. Мета й завдання етнопедагогічної підготовки вчителів початкових класів / К. А. Юр'єва // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць / за заг. ред. : проф. В. І. Євдокимова і проф. О. М. Микитюка. – Харків : Видавець Прокопенко Г.Є., 2005. – Вип. 23. – С. 145–152.

16. Юр'єва К. А. Порівняльно-культурологічна етнопедагогіка у змісті професійної підготовки майбутніх учителів / К. А. Юр'єва // Сучасні тенденції розвитку освітнього процесу України: зб. наук. праць / за заг. ред. Г. Є. Гребенюка. – Харків : Стиль Іздат, 2006. – С. 226–239.

17. Юр'єва К. А. Вчитель як гарант дотримання права дитини на вільний вибір культурної ідентичності / К. А. Юр'єва // Проблеми освіти : Наук.-метод. збірник / кол. авт. – К. : Наук.-метод. центр вищ. освіти, 2006. – Спец. вип. – С. 210–217.

18. Юр'єва К. А. Формування толерантності як професійно значущої якості особистості соціально-педагогічного працівника / К. А. Юр'єва // Соціальна робота в Україні: теорія і практика : наук.-метод. журнал. – 2006. – № 4 (16). – С. 77–84.

19. Юр'єва К. А. Спрямованість на толерантність як складова готовності майбутніх учителів до полікультурної освіти молодших школярів / К. А. Юр'єва // Педагогічні засади сучасної професійної підготовки у вищих навчальних закладах / за заг. ред. Г. Є. Гребенюка. – Харків : Стиль Іздат, 2006. – С. 214–225.

20. Юр'єва К. А. Науково-методичне забезпечення курсу порівняльно-культурологічної етнопедагогіки / К. А. Юр'єва // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць (спецвипуск) : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. „Реалізація принципу наступності дошкільної та початкової ланок у контексті суб'єктної парадигми освіти”, 17–18 травня 2007 року / за заг. ред. проф. В. І. Сипченка. – Слов'янськ : Видав. центр СДПУ, 2007. – С. 68–73.

21. Юр'єва К. А. Полікультурна підготовка майбутніх учителів початкових класів / К. А. Юр'єва // Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць / за заг. ред. проф. В. І. Сипченка. – Слов'янськ : Видав. центр СДПУ, 2007. – Вип. 37, ч. 2. – С. 79–85.

22. Юр'єва К. А. Конструювання навчального курсу порівняльно-культурологічної етнопедагогіки за вимогами кредитно-модульної системи / К. А. Юр'єва // Школа першого ступеня: Теорія і практика : зб. наук. праць Переяслав-Хмельницького держ. пед. ун-ту імені Григорія Сковороди. – Тернопіль : Вид-во Астон, 2007. – Вип. 22–23. – С. 230–245.

23. Юр'єва К. А. До проблеми деміфологізації полікультурної освіти / К. А. Юр'єва К. А. // Наукові записки. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – Вип. 78 (I). – С. 129–134.

24. Юр'єва К. А. Один з поширених стереотипів педагогічної свідомості та шляхи його подолання / К. А. Юр'єва // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Сер.: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород : УжНУ, 2008. – № 14. – С. 177–179.

25. Юр'єва К. А. Культурно-освітнє середовище педагогічного університету як чинник особистісно-професійного становлення майбутнього вчителя / К. А. Юр'єва // Проблеми сучасної педагогічної освіти. – Сер.: Педагогіка і психологія : зб. статей / ред. кол. : О. В. Глузман, М. Я. Ігнатенко та ін. – Ялта : РВВ КГУ, 2008. – Вип. 20, ч. 1. – С. 28–34.

26. Юр'єва К. А. Особливості добору методів полікультурної підготовки педагогів у системі післядипломної освіти / К. А. Юр'єва К. А. // Нова педагогічна думка : наук.-метод. журнал. – Рівне, 2008. – № 4. – С. 51–55.

27. Юр'єва К. А. Дослідження готовності вчителів початкових класів до роботи в умовах поліетнічного соціуму / К. А. Юр'єва // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць. / за заг. ред. проф. В. І. Сипченка. – Слов'янськ : СДПУ, 2009. – Вип. XLV – С. 145–150.

28. Юр'єва К. А. Синергетичні засади порівняльно-культурологічної етнопедагогіки / К. А. Юр'єва // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: зб. наук. праць / за заг. ред. : проф. В. І. Євдокимова і проф. О. М. Микитюка. – Харків : Вид. група „Основа”, 2009. – Вип. 31. – С. 202–211.

29. Юр'єва К. А. Кваліметрична модель результативності етнопедагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів / К. А. Юр'єва // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Сер. 17. Теорія і практика навчання та виховання : зб. наук. праць / ред. кол. : В. І. Бондар (відповід. ред.) та ін. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 13. – С. 214–220.

30. Юр'єва К. А. Порівняльно-культурологічна етнопедагогіка у боротьбі з міфами педагогічної свідомості / К. А. Юр'єва // ПостМетодика. – 2010. – № 2 (93). – С. 32–40.

31. Юр'єва К. А. Інтерактивні технології в етнопедагогічній підготовці майбутніх учителів / К. А. Юр'єва // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / [ред. кол. : Н. С. Побірченко (гол. ред.) та інші]. – Умань : ПП Жовтий, 2011. – Вип. 36. – С. 154–161.

32. Юр'єва К. А. Міждисциплінарна методологія порівняльно-культурологічної етнопедагогіки / К. А. Юр'єва // Порівняльно-педагогічні студії. – 2013. – № 4 (18). – С. 5–12.

33. Юр'єва К. А. Інноваційні аспекти підготовки майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах етнокультурного розмаїття сучасного суспільства / К. А. Юр'єва // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Сер. 17. Теорія і практика навчання та виховання. / за наук. ред. акад. В. І. Бондаря. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – Вип. 22. – С. 174–179.

34. Юр'єва К. А. Компетенція, компетентність, міжкультурна компетентність учителя: сутність і зміст / К. А. Юр'єва, О. М. Тіщенко // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць / за заг. ред. : проф. В. І. Євдокимова і проф. О. М. Микитюка. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2014. – Вип. 42. – С. 169–182.

35. Yuryeva K. A. Promising strategies development of education in ethnic and cultural diversity of modern Ukrainian society / K. A. Yuryeva, O. V. Voronenko // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць / редкол. : І. Ф. Прокопенко та ін. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2015. – Вип. 45. – С. 128–149.

36. Юр'єва К. А. Модель професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки / К. А. Юр'єва // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць / редкол. : І. Ф. Прокопенко та ін. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2016. – Вип. 46. – С. 115–127.

37. Юр'єва К. А. Експериментальна перевірка моделі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки /

К. А. Юр'єва // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць / редкол. : І. Ф. Прокопенко та ін. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2016. – Вип. 47. – С. 125–138.

Статті в зарубіжних виданнях:

38. Юр'єва Е. А. Сравнительно культурологическая этнопедагогика в борьбе с мифами педагогического сознания / Е. А. Юр'єва // Специальная педагогика и реабилитационная психология : науч. журнал (Ереван) / гл. ред. д-р. психол. наук, проф. В. С. Карапетян. – 2011. – № 1/1. – С. 104–114.

39. Юр'єва Е. А. Интерактивные методы профессиональной подготовки педагогов к работе с семьей в условиях этнокультурного разнообразия современного общества / Е. А. Юр'єва, В. В. Фомин // Этнопедагогический ежегодник / гл. ред. Л. В. Кузнецова. – [Б.г.] : НИИ этнопедагогики им. академика РАО Г. Н. Волкова; ФГБОУ ВПО „Чувашский гос. пед. ун-т имени И. Я. Яковлева”, 2013. – Вып. 7. – С. 94–99.

40. Юр'єва Е. А. К вопросу об источниках сравнительно-культурологической этнопедагогики / Е. А. Юр'єва // Этнопедагогика: история и современность / редкол. : В. С. Болбас [и др.]. – Мозырь : УО МГПУ им. И. П. Шамякина, 2013. – С. 60–63.

41. Юр'єва Е. А. Инновационные аспекты подготовки студентов к профессиональной деятельности в условиях этнокультурного разнообразия современного общества / Е. А. Юр'єва // Kvalifikácia pre budúcnosť / Editori: PhDr. Daniela Hrehová, PhD. Anna Jenčová. – Košice : Technická univerzita v Košiciach, 2014 – S. 284–291.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

42. Юр'єва К. А. Етнопедагогічні дослідження студентів факультету початкового навчання / К. А. Юр'єва // Школа першого ступеня: теорія і практика : зб. наук. праць Переяслав-Хмельницького держ. пед. ун-ту імені Григорія Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2003. – Вип. 7. – С. 236–243.

43. Юр'єва К. А. Ідеї В. О. Сухомлинського в підготовці вчителів до інтеркультурного виховання / К. А. Юр'єва // Наукові записки. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2003. – Вип. 52, ч. I. – С. 257–260.

44. Юр'єва К. А. Учитель початкових класів і поліетнічний дитячий колектив / К. А. Юр'єва // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. праць / редкол. : Т. І. Сущенко (відп. ред.) та ін. – Київ–Запоріжжя : [б.в.], 2003. – Вип. 29. – С. 162–169.

45. Юр'єва К. А. Теоретико-методичні аспекти етнопедагогічної підготовки майбутніх учителів до полікультурного виховання молодших школярів / К. А. Юр'єва // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – К., 2005. – Вип. 8, кн. 2. – С. 293–296.

46. Юр'єва К. А. Полікультурні виміри педагогічної освіти / К. А. Юр'єва // Школа першого ступеня: теорія і практика : зб. наук. праць Переяслав-Хмельницького держ. пед. ун-ту імені Григорія Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2006. – Вип. 20. – С. 318–328.

47. Юр'єва К. А. Полікультурна освіта: сучасні підходи, концепції, моделі / К. А. Юр'єва // Джерело педагогічної майстерності. Якість суспільствознавчої освіти: теорія, методика, практика: наук.-метод. журнал. – Харків : ХОНМІБО, 2008. – Вип. № 1 (39). – С. 8–15.

48. Юр'єва К. А. Шляхи модернізації полікультурної складової безперервної педагогічної освіти / К. А. Юр'єва // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2008. – Вип. XXV. – С. 261–267.

49. Юр'єва К. А. Освіта і вчитель у багатокультурному суспільстві: проблеми і шляхи їх вирішення / К. А. Юр'єва // Правий екстремізм і толерантність: з досвіду України та Німеччини / Фонд ім. Фрідріха Еберта, Регіональне представництво в Україні та Білорусі. – К. : Заповіт, 2008. – С. 66–76.

50. Юрьева Е. А. Подготовка будущих учителей к работе в условиях этнокультурного разнообразия современного общества / Юрьева Е. А. // Межнациональные и межконфессиональные отношения в Крыму и проблемы формирования толерантности: сб. науч. статей и докладов / ред.-сост. : М. А. Араджиони, Ю. В. Космынин. – К. : ПП „Золоті Ворота”, 2009. – С. 260–269.

51. Юр'єва К. А. Модель вимірювання готовності вчителя до роботи з обдарованою особистістю в умовах мультикультурного суспільства / К. А. Юр'єва // Гуманітарний вісник ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди” : зб. наук. праць / голов. ред. В. П. Коцур. – Переяслав-Хмельницький, 2009. – Вип. 18. – С. 278–282.

52. Юрьева Е. А. Интерактивные технологии подготовки будущих учителей к профессиональной деятельности в полиэтническом обществе / Е. А. Юрьева // Предупреждение насильственных конфликтов в мультикультурных сообществах и формирование культуры мира : сб. науч. трудов / ред.-сост. : М. А. Араджиони, И. В. Брунова-Калисецкая ; Крымское отд. Ин-та востоковедения им. А. Е. Крымского НАН Украины. – К. : ЧП „Золоті Ворота”, 2011. – С. 327–333.

53. Юр'єва К. А. Зарубіжні джерела порівняльно-культурологічної етнопедагогіки / К. А. Юр'єва // Учёные записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. – Сер.: Проблемы педагогики средней и высшей школы. – 2013. – Т. 26 (65), № 2. – С. 27–35.

54. Юр'єва К. А. Освіта в реаліях полікультурного українського суспільства / К. А. Юр'єва // Український світ у наукових парадигмах : зб. наук. праць Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / О. О. Маленко (голов. ред.), К. Ю. Голобородько, С. І. Дорошенко та ін. – Харків : ХІФТ, 2014. – Вип. 1. – С. 131–140.

55. Юр'єва К. А. Національний характер у вимірі міждисциплінарної наукової парадигми / К. А. Юр'єва // Український світ у наукових парадигмах : зб. наук. праць Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / О. О. Маленко (голов. ред.), К. Ю. Голобородько, С. І. Дорошенко та ін. – Харків : ХІФТ, 2015. – Вип. 2. – С. 7–13.

56. Юр'єва К. А. Міждисциплінарні зв'язки курсів сімейної педагогіки та порівняльної етнопедагогіки / К. А. Юр'єва, О. У. Холтобіна // Актуальные научные исследования в современном мире : сб. научных трудов / глав. ред. В. П. Коцур – Переяслав-Хмельницький : NGO The Institute for Social Transformation, 2016. – Вип. 10 (18), ч. 6. – С. 188–193.

*Опубліковані наукові праці, які додатково відображають
наукові результати дисертації:*

57. Юр'єва К. А. Порівняльно-культурологічна етнопедагогіка: Програма навчальної дисципліни / К. А. Юр'єва. – Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2007. – 30 с. *Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 7 від 04.06.2007 р.).*

58. Юр'єва К. А. Педагогіка дитинства: Програма навчальної дисципліни / К. А. Юр'єва. – Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2007. – 26 с. *Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 7 від 04.06.2007 р.).*

59. Юр'єва К. А. Науково-педагогічна практика магістрантів: метод. рекомендації для викладачів і магістрантів пед. ун-тів / К. А. Юр'єва. – Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2009. – 159 с. *Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 15 від 23.12.2008 р.).*

60. Юр'єва К. А. Підготовка та оформлення магістерських робіт за спеціальностями „Дошкільна освіта” й „Початкова освіта”: метод. рекомендації для викладачів і магістрантів пед. ун-тів / І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокимов, К. А. Юр'єва, О. У. Холтобіна. – Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2014. – 63 с. *Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 1 від 17.01.2014 р.).*

61. Юр'єва К. А. Культура добросусідства: Я, моя сім'я, мої сусіди. Слобожанщина: робочий зошит для 1-го класу загальноосвітніх навчальних закладів Харківської області / М. А. Араджионі, М. М. Красиков, К. А. Юр'єва, Т. М. Ячина. – К.: ЧП „Золоті Ворота”, 2015. – 80 с.

62. Юр'єва К. А. Культура добросусідства: Місце, де ми живемо. Харківщина: робочий зошит для 2-го класу загальноосвітніх шкіл Харківської області / М. А. Араджионі, М. М. Красиков, К. А. Юр'єва, Т. М. Ячина. – К.: ТОВ „Контекст Україна”, 2016. – 88 с.

АНОТАЦІЇ

Юр'єва К. А. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний вищий навчальний заклад „Донбаський державний педагогічний університет”. – Слов'янськ, 2017.

Дисертація є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки.

У роботі схарактеризовано особливості функціонування освіти в реаліях етнокультурного різноманіття сучасного суспільства та проаналізовано наявний стан готовності вчителів початкової школи до професійної діяльності в таких умовах. Розроблено концепцію порівняльної етнопедагогіки як самостійної субдисципліни в межах педагогічної науки, об'єктом якої є традиційні погляди і

досвід виховання в культурах різних етносів, предметом – етнокультурно зумовлена специфіка педагогічних поглядів і практик різних народів. Розкрито мету, закономірності й принципи професійної підготовки на засадах порівняльної етнопедагогіки як формування в майбутніх учителів початкової школи готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства. Уточнено суть і структуру зазначеної готовності, визначено критерії та показники її сформованості.

Розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено модель формування в майбутніх учителів початкової школи готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства на засадах порівняльної етнопедагогіки в процесі професійної підготовки, що складається з комплексу субмоделей: концептуальної, структурно-функціональної, організаційної, організаційно-змістової, а також педагогічні умови її реалізації.

Ключові слова: майбутній учитель початкової школи, професійна підготовка, порівняльна етнопедагогіка, модель, субмодель, готовність, професійна діяльність, етнокультурне різноманіття, засади, педагогічні умови.

Юрьева Е. А. Теория и методика профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы на основах сравнительной этнопедагогике. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное высшее учебное заведение „Донбасский государственный педагогический университет”. – Славянск, 2017.

Диссертация является теоретико-экспериментальным исследованием проблемы профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы на основе сравнительной этнопедагогике.

В работе охарактеризованы особенности функционирования образования в реалиях этнокультурного многообразия современного общества и проанализировано существующее состояние готовности учителей начальной школы к профессиональной деятельности в таких условиях. Разработана концепция сравнительной этнопедагогике как самостоятельной субдисциплины в составе педагогической науки, объектом которой являются традиционные взгляды и опыт воспитания в культурах разных этносов, предметом – этнокультурно обусловленная специфика педагогических взглядов и практик разных народов. Раскрыты цели, закономерности и принципы профессиональной подготовки на основе сравнительной этнопедагогике как формирования у будущих учителей начальной школы готовности к профессиональной деятельности в условиях этнокультурного многообразия современного общества. Уточнены суть и структура указанной готовности, определены критерии и показатели её сформированности.

Разработана, теоретически обоснована и экспериментально проверена модель формирования у будущих учителей начальной школы готовности к профессиональной деятельности в условиях этнокультурного многообразия современного общества на основе сравнительной этнопедагогике в процессе профессиональной подготовки, состоящая из комплекса субмоделей:

концептуальной, структурно-функциональной, организационной, организационно-содержательной, а также педагогические условия её реализации.

Ключевые слова: будущий учитель начальной школы, профессиональная подготовка, сравнительная этнопедагогика, модель, субмодель готовность, профессиональная деятельность, этнокультурное разнообразие, основы, педагогические условия.

Yuryeva. K. A. Theory and Methods of Future Primary School Teacher's Vocational Training on the Grounds of Comparative Ethnic Pedagogy. – The manuscript.

Thesis for the Degree of Doctor in Pedagogy, Specialty 13.00.04. – Theory and Methods of Vocational Education. – State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”. – Sloviansk, 2017.

The work characterizes peculiarities of education functioning in different realias of ethnic-cultural diversity of the modern society characterized by a number of contradictions, among which the main one is the inconformity between the urgent necessities of preparing the young generation of Ukrainians for the life along with efficient work under conditions of a motley globalized social medium in the terms of ethnic-culture and the insufficient level of pedagogues for such work.

The concept of comparative ethnic pedagogics as an independent sub-discipline in terms of pedagogical science that studies folk pedagogics and its ethnic cultural specificity of various ethnic groups as multidimensional aspects of life of ethnic communities, connected with out demographic mechanisms of their self-restorability has been developed. The aim has been conceived, the object and the subject of the comparative ethnic pedagogics its origins and sources have been outlined.

The grounds of the comparative ethnic pedagogics which became the basis of the development of the future primary school teacher's professional preparation model have been defined: a) separation of universals in the legacy of folk pedagogics of different ethnic groups, common to all mankind; b) comparative-contrastive acquaintance of future teachers with traditional educational views of and practices of different people, who live in the same time; c) research of genesis of traditional phenomena, peculiar to one and the same people on different stages of its existence; d) the search of ways to apply progressive achievements of folk pedagogics under contemporary conditions.

There has been developed a model of future primary school teacher's vocational training on the grounds of comparative ethnic pedagogics, which is made up of a complex of sub-models: concept, structural-functional, organizational, organizational-contents.

The aim of future primary school teacher's vocational training on the grounds of comparative ethnic pedagogics has been revealed – to form the readiness of future primary school teachers for professional activity in terms of ethnic cultural diversity of the modern society, consistency and principles of this preparation.

The essence and the structure of the future primary school teachers' readiness for professional activity in terms of ethnic diversity of the modern society has been clarified. The researched readiness as an integrated personal new growth provides a teacher with an ability to comprehend and respect cultural diversity of the modern Ukrainian society, evaluate the potential of multicultural social surroundings as a resource for the growth of

an individual and a social medium; to provide practical application of educational-teaching and socializing potential of cultural diversity organizationally and methodically. The structural readiness of a future teacher for professional activity in the terms of ethnic-cultural diversity of the modern society is formed by personality-psychological, cognitive and activity components.

There have been defined component criteria of the future primary school teachers' readiness for professional activity in terms of ethnic diversity of the modern society: for personality-psychological component – tolerance for manifestations of other culture, direction towards tolerant interaction with representatives of other ethnic cultures, desire for self-definition in the sphere of intercultural communication, ethnic-cultural direction of a person; for the cognitive component – the knowledge of methodological and theoretic basics, the history of development and the contemporary state of the comparative ethnic pedagogics, main documents, which regulate implementation of education in Ukraine; for procedural-action component – the ability to work with a multicultural group of children and individually – with children-representatives of different ethnic groups, cooperate with multicultural social surroundings, readiness of future teachers for professional activity in the terms of ethnic cultural diversity of the modern society.

The indices are detailed for each of the five levels of formation of the given readiness components – pre-professional, primary, satisfactory, sufficient, and advanced.

There have been found out and experimentally checked pedagogical conditions of realization of the developed model, to which there have been referred: 1) constructing the contents of the ethnic-pedagogical preparation on the basis of comparative-contrastive acquaintance of future primary school teachers with cultures of different peoples and their realization in the process of studying the course of comparative ethnic pedagogics and integration into the program of other subjects of the curriculum for preparation of specialists in primary school education, pedagogical practices, extra-school and scientific-research activities of students; 2) selection and realization of a wide range of innovational forms, methods and techniques: interactive, training, gamification, project, directed on to the complex formation of all readiness components of future primary school teachers for professional activity in the terms of ethnic cultural diversity of the modern society – personal-psychological, cognitive, professional-active; 3) creation of an educational environment for intercultural communication in a pedagogical university, organization of interaction of students, scientists, educationalists, public organizations of national minorities with the aim of researching of educational traditions in different cultures and creative use of folk pedagogical experience in the educational process in the modern educational establishments.

The experimental research results analysis has proved efficiency of the revealed pedagogical conditions and made possible the conclusion that the most efficient one is the complex simultaneous realization of all three pedagogical conditions.

Key words: a future primary school teacher, professional preparation, comparative ethnic-pedagogical model, sub-model, readiness, professional activity, ethnic cultural diversity, grounds, pedagogical conditions.